

Чернівецький навчально-науковий
юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ІННОВАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

ТОМ 1

20 грудня 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІННОВАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СВІТЛІ
СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА
ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції

ТОМ 1

20 грудня 2024 року

Чернівці,
2024

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
Протокол №5 від 30.12.2024 р.*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Марчук В.В. – директор Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

Возняковська К.А. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, господарського права та приватно-правових дисциплін Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

Латковська Т.А. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

Відповідальний редактор: **К.А. Возняковська**
Матеріали видано в авторській редакції.

Інновації, виклики та нові горизонти правового регулювання у світлі сучасних соціально-економічних та політичних трансформацій: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 20 грудня 2024 р.) / відп. ред. К.А.Возняковська. ТОМ 1, Чернівці, 2024. 113 с.

У збірнику вміщені тези доповідей учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Інновації, виклики та нові горизонти правового регулювання у
світлі сучасних соціально-економічних та політичних
трансформацій»

*За точність викладеного матеріалу
відповідальність покладена на авторів*

ЗМІСТ

Біленець Д. А. Митна служба як суб'єкт адміністративного права в умовах соціально-економічної нестабільності.....	6
Брижак Ю.В. Митні послуги для бізнесу: регулювання ринку логістики та експедиторських послуг.....	10
Возняковська К.А. Питання захисту права інтелектуальної власності в господарських судах України.....	12
Волощук О.Т. Агресія в контексті осмислення проблем війни та миру.....	16
Глиняний І.В. Право на приватність в епоху цифрових технологій.....	22
Гуглей В.В. Правові основи поняття «фінансова безпека України».....	28
Демчук Т.І. Розвиток екологічного права через інноваційні підходи до регулювання природокористування в умовах сталого розвитку.....	32
Закаленко О.В. Адміністративна відповідальність за порушення митного законодавства: національні та міжнародні підходи.....	38
Зварич Р.В. Юридичні фікції у формуванні сталого правового порядку: виклики сучасного суспільства.....	40
Каланча І.Г. Результати OSINT як джерело доказів у кримінальному процесі України.....	43
Козуб І.Г., Шинделяр Д.М. Трудові права та соціальні гарантії працівників митних органів.....	49
Кубрак Г.О. Заходи державної підтримки малого та середнього бізнесу у повоєнний період.....	54
Латковська Т.А. Податкові надходження в світі нових реалій в умовах війни.....	59
Латковський П.П. Трансформація міжнародного права в умовах сучасних глобалізаційних процесів.....	65

Марущак А.В. Конституційний контроль в умовах військового стану.....	69
Марчук В.В. Значення та роль екстрадиції в діяльності правоохоронних органів.....	74
Матенко Є. П. Особливості працевлаштування внутрішньо переміщених осіб в умовах соціально- економічних і політичних змін.....	78
Нашинець-Наумова А.Ю. Нові виклики та особливості судочинства, пов'язані з воєнним станом....	83
Попович О.В., Томаш Л.В. Диференціація кримінальної відповідальності за контрабанду товарів: постановка проблеми.....	89
Тодорюк Д.Б. Форс-мажор як передумова звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язання: правові аспекти та судова практика.....	94
Факас І.Б. Захист персональних даних у цивільному судочинстві.....	98
Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Розвиток концепції свободи у філософії права: історична динаміка та сучасні виклики.....	103
Шевчук П.В. Вдосконалення алгоритму реалізації заходів забезпечення кримінального провадження під час особливих періодів в частині суб'єктів кримінального провадження.....	107

МИТНА СЛУЖБА ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Біленець Д. А.

*доцент кафедри цивільного, господарського права
та приватно-правових дисциплін*

*Чернівецького навчально-наукового юридичного
інституту Національного університету*

*«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

Митна служба України є одним із ключових елементів системи державного регулювання, яка забезпечує економічну безпеку, контроль за зовнішньоекономічною діяльністю, а також дотримання правових норм на митному кордоні. У періоди соціально-економічної нестабільності, спричиненої внутрішніми чи зовнішніми чинниками, її діяльність стає ще важливішою для підтримання економічної та національної безпеки. Як суб'єкт адміністративного права, митна служба наділена широкими повноваженнями, які спрямовані на виконання державних функцій у сфері митного контролю, адміністрування податків і зборів, а також запобігання порушенням митного законодавства. У сучасних умовах її ефективність залежить від здатності адаптуватися до нових викликів, зокрема в умовах глобальних соціально-економічних змін.

Державна митна служба України, виконуючи свої завдання та функції, відіграє важливу роль у забезпеченні митної безпеки, контролю за переміщенням товарів через митний кордон та сприянні розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни [1, С.195]. Основними завданнями митної служби в контексті

адміністративного права є здійснення адміністративного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, забезпечення дотримання митного законодавства, боротьба з контрабандою, а також адміністрування митних платежів і зборів. У періоди соціально-економічної нестабільності ці завдання набувають особливої ваги, оскільки будь-які збої у функціонуванні митної системи можуть спричинити суттєві негативні наслідки для економіки країни, зокрема зменшення доходів до державного бюджету, зростання тіньового сектору економіки та збільшення ризиків незаконного обігу товарів.

Серед ключових викликів, з якими стикається митна служба в умовах соціально-економічної нестабільності, можна виділити кілька аспектів. По-перше, економічні виклики, зокрема скорочення обсягів зовнішньоекономічної діяльності, зумовлене як внутрішніми економічними кризами, так і глобальними економічними потрясіннями. У таких умовах митні органи змушені шукати нові підходи для забезпечення стабільного надходження митних платежів та ефективного контролю за зовнішньоторговельними операціями. По-друге, політичні виклики, зокрема геополітична нестабільність, міжнародні санкції, зміна торгових відносин із ключовими партнерами, також вимагають від митної служби здатності швидко адаптуватися до нових умов.

Реформа Державної митної служби України є важливим викликом і етапом євроінтеграції, спрямованим на створення прозорості та ефективної митної системи відповідно до міжнародних стандартів. Законодавчі ініціативи, передбачають кадрове перезавантаження, антикорупційні заходи та гармонізацію митного законодавства з нормами ЄС, що сприяє міжнародній співпраці та полегшенню торгівлі [3].

Організаційні виклики також є важливим фактором, що впливає на ефективність роботи митної служби. Недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, брак кваліфікованих кадрів та високий рівень корупції створюють значні труднощі для виконання митною службою своїх функцій. У таких умовах важливо розробляти та впроваджувати комплексні реформи, спрямовані на вдосконалення організаційної структури митної служби, модернізацію її технічного забезпечення та підвищення рівня професійної підготовки працівників.

Однак виклики, з якими стикається митна служба, відкривають і нові можливості для її вдосконалення. Однією з ключових тенденцій сучасності є цифровізація митного адміністрування, яка включає впровадження автоматизованих систем контролю, електронного документообігу та інтегрованих платформ для обміну інформацією з іншими державними органами та міжнародними партнерами. Цифрові технології дозволяють значно спростити митні процедури, підвищити їх прозорість, зменшити корупційні ризики та забезпечити більш ефективний контроль за переміщенням товарів.

Подальше вдосконалення діяльності Державної митної служби вбачається у перспективах вступу України до Європейського Союзу, що відповідно вимагає приведення української практики митної діяльності до європейської [2, С.137].

Посилення міжнародної співпраці також є важливим напрямом діяльності митної служби. Участь у міжнародних організаціях, таких як Всесвітня митна організація, та укладення двосторонніх угод із митними органами інших країн сприяють обміну інформацією, спільній боротьбі з контрабандою та гармонізації митного законодавства. Особливу увагу слід приділяти адаптації національного митного законодавства до норм Європейського Союзу в

контексті євроінтеграції України. Це передбачає не лише внесення змін до законодавства, але й впровадження європейських стандартів у діяльність митної служби.

Покращення взаємодії митної служби з суб'єктами господарювання також є важливим завданням у контексті адміністративного права. Забезпечення прозорості процедур, зниження адміністративного тиску на бізнес, створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності - усе це сприяє зміцненню довіри до митних органів і формуванню позитивного інвестиційного клімату.

Митна служба України як суб'єкт адміністративного права відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності держави в умовах соціально-економічної нестабільності. Її здатність адаптуватися до нових викликів, впроваджувати інноваційні підходи та забезпечувати дотримання правових норм є ключовими чинниками, що впливають на ефективність її діяльності.

Список використаної літератури:

1. Бухарєва, Ю. В. Завдання та функції Державної митної служби України як суб'єкта протидії порушенням митних правил, 2024, С.193-200 URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2024-1/EP_2024_1_193.pdf

2. Кізима А. Державна митна служба України: еволюція та перспективи розвитку. *Фінансове забезпечення сталого розвитку* : зб. наук. праць каф. фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Тернопіль : ЗУНУ. Вип. 3, т. 1, 2023, С.135-137

3. Реформа ДМС, яких змін очікувати? URL: <https://iaa.org.ua/articles/on-the-way-to-the-eu-reform-of-the-state-customs-service-in-the-light-of-international-standards/>

МИТНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ БІЗНЕСУ: РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЛОГІСТИКИ ТА ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Брижак Ю.В.

приватний підприємець

Митні послуги є важливим елементом ефективної роботи бізнесу на міжнародному ринку. Ринок логістичних та експедиторських послуг виступає ключовим сегментом, що забезпечує своєчасне та законне переміщення товарів через митний кордон. Регулювання цієї сфери базується на комплексі нормативно-правових актів, які встановлюють вимоги до суб'єктів господарювання та визначають процедури надання послуг.

Відповідно до Митного кодексу України, митні органи виконують функції контролю за переміщенням товарів через митний кордон, що включає перевірку документів, дотримання митних режимів і сплату належних митних платежів [1]. Для бізнесу це означає необхідність співпраці з професійними логістичними та експедиторськими компаніями, які забезпечують дотримання цих вимог.

Основним нормативним актом, який регулює діяльність у сфері експедиторських послуг, є Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» [5]. Цей закон визначає обов'язки та права експедиторів, серед яких організація транспортування, оформлення митної документації, контроль за переміщенням вантажів і вирішення логістичних проблем. Експедитори часто виступають посередниками між бізнесом і митними органами, забезпечуючи ефективну комунікацію та мінімізацію ризиків.

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»[2] та Митний кодекс України[1] передбачають використання електронного документообігу в митних процедурах. Це значно спрощує взаємодію між бізнесом і митними органами, знижуючи час на оформлення та зменшуючи кількість паперових документів.

Впровадження автоматизованих систем управління ризиками, дозволяє митним органам зосередитися на потенційних порушеннях і одночасно забезпечити більш комфортні умови для добросовісного бізнесу.

Регулювання логістичних та експедиторських послуг також тісно пов'язане із забезпеченням прозорості та запобіганням корупційним ризикам. Закон України «Про запобігання корупції» [3] встановлює вимоги до посадових осіб митних органів щодо декларування доходів, моніторингу їхньої діяльності та виявлення конфліктів інтересів. Це створює умови для підвищення довіри бізнесу до митної системи.

Логістичні та експедиторські послуги також відіграють ключову роль у забезпеченні безперебійного функціонування глобальних ланцюгів постачання. Для цього в Україні запроваджуються ініціативи щодо створення індустріальних парків і логістичних центрів, які відповідають сучасним стандартам. Відповідно до Закону України «Про індустріальні парки»[4], такі центри сприяють підвищенню ефективності логістики та інтеграції бізнесу в міжнародні економічні процеси.

Митні послуги для бізнесу в контексті регулювання ринку логістики та експедиторських послуг є багатогранною сферою, яка потребує подальшого вдосконалення. Гармонізація із міжнародними стандартами, впровадження цифрових технологій, забезпечення прозорості взаємодії між бізнесом і митними

органами, розвиток професійної підготовки та інтеграція інновацій сприятимуть розвитку цієї галузі та підвищенню економічної безпеки України.

Список використаної літератури:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI.
2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.11.2014 р. №1700-VII.
4. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 №5018-VI.
5. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01.07.2004 №1955-IV від 01.07.2004

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ

***Возняковська К.А.,**
завідувач кафедри цивільного, господарського
права та приватноправових дисциплін
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор*

Для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності підприємствам необхідно використовувати комплексний та стратегічний підхід. Він має включати не лише превентивні заходи, такі як моніторинг використання об'єктів інтелектуальної

власності та реєстрація відповідних прав, але й швидке реагування на виявлені порушення. Оперативна участь у судових процесах, а також тісна взаємодія з правоохоронними органами та органами державної влади є важливими складовими успішного захисту.

Ключову роль у цьому відіграє розробка і впровадження чітких внутрішніх політик та процедур, які сприяють не лише запобіганню порушенням, але й ефективному управлінню об'єктами інтелектуальної власності в межах підприємства. Наприклад, створення системи обліку та контролю за використанням таких об'єктів, встановлення правил укладення договорів із контрагентами та співробітниками допоможуть мінімізувати ризики.

Особливу увагу слід приділяти підвищенню обізнаності та кваліфікації працівників. Регулярні тренінги, семінари та курси з питань інтелектуальної власності допоможуть працівникам виявляти потенційні ризики, розуміти основні положення законодавства та діяти відповідно до вимог ринку. Крім того, підприємствам слід інвестувати у створення або підтримку юридичних команд, які спеціалізуються на інтелектуальній власності, забезпечуючи професійну підтримку у разі виникнення конфліктів.

Ефективний захист також вимагає активної роботи над підтримкою репутації компанії, адже публічні заяви про порушення або неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності можуть стати дієвим інструментом у протидії правопорушенням. У поєднанні з правовими діями це створює потужний механізм захисту, який працює як всередині компанії, так і на ринку в цілому.

Превентивні заходи у сфері захисту прав інтелектуальної власності мають ключове значення для мінімізації ризиків порушень та забезпечення правової

безпеки підприємства. До таких заходів належать не лише своєчасна реєстрація об'єктів інтелектуальної власності (торговельних марок, патентів, авторських прав тощо), але й укладання ліцензійних договорів, які регулюють використання цих об'єкт

Окрему увагу слід приділяти моніторингу ринку для своєчасного виявлення можливих порушень. Це може включати аналіз діяльності конкурентів, перевірку наявності контрафактної продукції та оцінку ризиків у контексті сучасних ринкових тенденцій. Регулярне проведення аудиту інтелектуальної власності дозволяє оцінити стан та ефективність управління об'єктами, а також виявити прогалини у захисті.

Оперативне реагування на порушення є не менш важливим елементом системи захисту. Воно передбачає швидке виявлення фактів порушень, таких як використання об'єктів інтелектуальної власності без дозволу чи створення підробок. Збір доказової бази має здійснюватися з використанням сучасних технологій та за участю фахівців, зокрема експертів у галузі інтелектуальної власності.

Варто також звернути увагу і на те, що в Господарському процесуальному кодексі України (ст.20) [2] законодавцем наведено чіткий перелік справ, які віднесені до юрисдикції спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який був формально створений ще у 2017 році, проте, так і не запущений. Зокрема, в кінці 2024 року Європейська Комісія у своєму звіті підкреслила вагомі досягнення України в реалізації ключових моментів, необхідних для наближення до повноправного членства в Європейському Союзі і зазначила, що запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності (IP-суд) – є одним з важливих

кроків в цьому напрямку, проте згаданий орган так і не почав функціонувати [3].

Суддя Верховного Суду, секретар судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством Касаційного господарського суду у складі ВС Ігор Бенедисюк зазначає, що існує також нагайна необхідності швидкого завершення конкурсу з добору суддів і ухвалення законопроекту про Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Також, суддя звернув увагу на важливі заходи, що реалізуються профільною палатою Касаційного господарського суду Верховного Суду для підвищення кваліфікації суддів, які спеціалізуються в галузі інтелектуальної власності [4].

Отже, захист права інтелектуальної власності в господарських судах України є критичним фактором для розвитку бізнесу та економіки країни. На основі аналізу існуючих матеріалів і практики можна дійти висновку, що правова база щодо захисту інтелектуальної власності в Україні є досить розвиненою, однак вимагає постійного оновлення та вдосконалення, щоб відповідати міжнародним стандартам і практикам. Це створить належні умови для захисту прав підприємств та сприятиме залученню іноземних інвестицій.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Звіт щодо прогресу України на шляху до Європейського Союзу за 2024 рік URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report->

2024_en?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2YAJ51rvozYvTfeaEIMTKpAs7RssrCzkKynbRO_bv091yHCswdLgVqeDU_aem_dODMQFWOxOyI7Pj6-7cX4A

4. Перспективи реформування у сфері інтелектуальної власності в Україні: суддя ВС долучився до міжнародного обговорення. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1690363/>

АГРЕСІЯ В КОНТЕКСТІ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ВІЙНИ ТА МИРУ

Волощук О.Т.

*завідувача кафедри загальнотеоретичної
юриспруденції та прав людини,
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

В умовах сучасних збройних конфліктів, які охоплюють численні регіони світу, особливої актуальності набуває питання забезпечення глобального миру та безпеки. Одним із найгостріших викликів залишається загроза застосування ядерної зброї, яка набуває реальних обрисів в умовах сучасної міжнародної риторики, особливо з огляду на заяви путіна і його оточення. Ця ситуація підносить питання виживання людства на рівень глобального пріоритету.

Парадоксально, але, незважаючи на жахіття та руйнування, які приносить війна, людська цивілізація майже безперервно перебувала у стані збройного протистояння.

Про це свідчать спостереження багатьох істориків і мислителів. Так, французький воєначальник та генерал П. Дюпон (кінець XVIII — початок XIX ст.) зазначав, що протягом 3400 років письмової історії війни на нашій планеті не було лише протягом 250 років [2, р. 56]. Подібну думку висловлював і британський юрист і антрополог XIX століття Генрі Мейн, який стверджував, що війна є початковим і первісним станом суспільства, тоді як мир, навпаки, є порівняно сучасним соціальним феноменом [3, р. 8]. Тобто війна супроводжує людство протягом його історії, а прагнення до мирного співіснування є, радше, результатом сучасного суспільного розвитку.

У другій половині XX століття міжнародне співтовариство здійснило кардинальний прорив від «права на війну» («*jus ad bellum*») до «права на мир», намагаючись побудувати міжнародний правопорядок на засадах мирного врегулювання конфліктів та відмови від агресії як засобу їх вирішення. Після Другої світової війни, усвідомивши масштаби та величину руйнівного характеру конфліктів, були сформовані імперативні принципи міжнародного права, спрямовані на запобігання агресивним війнам, захист прав людини та дотримання міжнародних зобов'язань, що заклало основи сучасного правопорядку, заснованого на ідеї антропоцентризму. Проте, з часом окремі держави порушили взяті на себе зобов'язання, що яскраво демонструє приклад російської федерації — правонаступниці СРСР, яка, долучившись у 1945 році до цього процесу переорієнтації, порушила мир, не дотримуючись засад, до утвердження яких сама приєдналася. Події останніх років, зокрема загострення ізраїльсько-палестинського конфлікту, також свідчать про те, що людські втрати та масштабне насильство залишаються актуальними загрозами.

Збройні конфлікти вчергове демонструють свою жахливу природу — численні жертви, зруйновані життя, економічне та соціальне спустошення. Лише у період Другої світової війни загинуло близько 75 мільйонів осіб, з яких близько 20 мільйонів становили військові, а понад 40 мільйонів — цивільні. Більшість цих жертв загинули внаслідок цілеспрямованих дій агресора, таких як геноцид, масові вбивства, бомбардування, створення умов для голоду і поширення хвороб. Ця статистика є вражаючою і підкреслює незмінний характер воєнних втрат від конфлікту до конфлікту, що незмінно супроводжуються великими людськими жертвами. Як зазначав відомий соціолог Карл фон Клаузевіц, «війна є продовженням політики іншими засобами» [1, с. 85-88], і в цьому контексті агресія слугує інструментом для досягнення цілей певної держави або групи. Війна, що розпочинається як наслідок агресії, має на меті не лише задоволення амбіцій агресора, але й завоювання стратегічних позицій, отримання економічних переваг та підкорення політичних інтересів протиборчої сторони.

Варто пам'ятати, що проблематика агресії та війни завжди пов'язана з феноменом геополітичного суперництва, що зумовлює зростання військової активності в різних регіонах. Наприклад, суперечки за ресурси, контроль над стратегічно важливими територіями та політичний вплив можуть призводити до загострення конфліктів і переростання їх у війни. У цьому контексті агресія є не просто спонтанним актом, а результатом стратегічного планування, яке спрямоване на забезпечення односторонніх переваг.

Міжнародна спільнота в особі ООН зробила важливий крок у протидії актам агресії, зафіксувавши заборону застосування сили або погрози її застосування у якості імперативної норми міжнародного права. Однак розвиток

науки та технологій, який відбувається швидкими темпами, спричинив появу новітніх засобів ведення війни, що трансформували саму сутність збройного конфлікту, змінюючи його форми та методи. Винахід ядерної та термоядерної зброї, а також засобів їх доставки значно змінили роль війни в житті людської цивілізації, підштовхнувши світ до розуміння необхідності викорінення збройних конфліктів із сучасної дійсності. За таких обставин міжнародна спільнота змушена була звернутись до моральних законів і цінностей, що регулюють поведінку між людьми, і інтегрувати ці норми у міжнародне право як ключові принципи. В результаті таких змін було висунуто декілька засадничих тез щодо миру, які були закладені у якості головних ідей у основні принципи міжнародного права:

1. Мир як відсутність війни - важлива умова для існування людства та його прогресивного розвитку. Хоча скептики вважають це ідеєю утопічною, на підсвідомому рівні кожна людина визнає, що ідея тривалого миру є об'єктивною цінністю, до якої варто прагнути.

2. Мир як незастосування сили - у широкому розумінні - це відмова від насильства. У вузькому у міжнародних відносинах — це, насамперед, означає відсутність збройного насильства, яке часто призводить до масштабних збройних конфліктів і війн.

3. Мир як взаємовигідні відносини - тобто це партнерські зв'язки, спрямовані на економічну співпрацю між державами. Економічний добробут націй створює фундамент комфорту й достатку для кожного їхнього громадянина, а відсутність претензій і конфліктів знижує рівень міжнародної напруженості.

Варто підкреслити, що у міжнародному праві мир розглядається як цінність, що є обов'язковою умовою для стабільного розвитку держав і народів. Мир не означає

простої відсутності війни, але передбачає відсутність агресивних дій, що загрожують суверенітету та цілісності держав. Як відзначається у літературних джерелах, досягнення стійкого миру можливе лише за умови створення правових та дипломатичних механізмів для розв'язання конфліктів, таких як міжнародне посередництво, переговори та застосування санкцій до порушників миру.

З метою запобігання актам агресії необхідне також підвищення ролі міжнародних організацій та установ, таких як ООН та Міжнародний кримінальний суд, які мають займатися розслідуванням і покаранням актів агресії. Досягнення справедливого миру потребує також посилення правових інструментів захисту постраждалих від агресії та забезпечення відповідальності для агресорів. Це передбачає не лише покарання винних, але й формування умов для відновлення справедливості, що стане основою для подальшої стабільності.

Також варто визнати, що в історії людства періоди відсутності війн нерідко супроводжувалися підготовкою до майбутніх конфліктів. Невирішені протиріччя, міжнаціональні суперечності та політичні амбіції часто ставали каталізаторами для нових збройних протистоянь. Однак, цей факт не слугує підставою для відмови від прагнення до миру. Навпаки, усвідомлення конфліктної природи людства повинно стимулювати пошук ефективних способів мирного вирішення існуючих проблем.

Справедливий і стійкий мир може бути досягнутий за умови встановлення прийнятного балансу інтересів усіх суб'єктів міжнародних відносин, що потребує комплексного підходу, співпраці та взаємної поваги між державами.

Для досягнення сталого миру необхідно усвідомлювати значення превентивних заходів, які запобігатимуть агресії на міждержавному рівні. Одним із ключових елементів таких заходів є механізм суворой

відповідальності за порушення миру. Історія показує, що безкарність лише стимулює нові порушення — це незаперечний факт. У зв'язку з цим, в нинішніх умовах українське суспільство повинно активно працювати над збором доказів, ініціювати судові процеси на національному й міжнародному рівнях, сприяти створенню спеціальних трибуналів. Залучення всіх юридичних інструментів сприятиме відновленню справедливості та притягненню винних до відповідальності.

Необхідно також визнати, що політика є об'єднувальною ланкою між війною та миром, утворюючи системний підхід до міжнародних відносин. Мир фактично є продовженням політики держави, реалізованої на міжнародній арені, та залежить від її спрямованості, соціальної орієнтації та суб'єктів, які її формують. З цього випливає, що укладання миру та його характер прямо залежать від тієї політики, яку проводили конфліктуючі сторони до та під час конфлікту.

На жаль, відсутність ефективних превентивних заходів, чіткої орієнтованої на мир політики та належного механізму покарання за акти агресії часто унеможливорює ефективне стримування агресорів. Безкарність, із якою діють окремі держави, породжує нові правопорушення та підсилює напруження у міжнародних відносинах. Наприклад, ситуація в Україні, що постраждала від російської агресії, свідчить про необхідність посилення відповідальності на міжнародному рівні та впровадження механізмів превентивного контролю для запобігання актам агресії.

Отже, агресія залишається серйозною загрозою для міжнародної безпеки і є головною причиною збройних конфліктів. Її вплив на розвиток сучасної системи міжнародних відносин важко переоцінити, оскільки саме вона призводить до руйнування принципів миру і порушує

основи міжнародного правопорядку. Для запобігання актам агресії та забезпечення миру міжнародне співтовариство має продовжувати розвивати правові та превентивні механізми стримування, які дозволять обмежити прояви агресії та підтримувати стабільність на міжнародній арені. Загалом людству у сучасних умовах необхідно посилювати цінність мирного співіснування і зміцнювати в суспільній думці ідеї захисту й збереження миру.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко В. Концепція взаємопов'язаності «війни» та «політики» Карла фон Клаузевіца у контексті ведення воєнних дій у ХХІ столітті на прикладі російсько-українського воєнно-асиметричного конфлікту. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (93). С. 85-88.
2. Dupont P. La guerre et le droit: quell espoir pour le XXI siecle. *Defence nat.* 2001. Vol. 1. P. 53-61.
3. Maine H. *International law: A series of lectures delivered before the university of Cambridge. L., 1888.* 84 p.

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Глиняний І.В.

*доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор філософії в галузі «Право»*

В епоху цифрових технологій приватність стає одним із найвразливіших прав людини. Швидкий розвиток

інформаційних технологій, широке впровадження соціальних мереж, мобільних додатків та систем відеоспостереження створюють нові можливості для збору, обробки та використання персональних даних. У цьому контексті право на приватність набуває ключового значення для збереження людської гідності та свободи.

Україна як держава що прагне до інтеграції з європейською спільнотою, закріпила право на приватність у Конституції, встановлюючи що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, гарантуючі кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Однак цифрова реальність ставить перед правовою системою нові виклики, які вимагають адаптації правового регулювання до сучасних умов. Головною проблемою є забезпечення балансу між потребою в національній безпеці, економічному розвитку та повагою до особистих прав громадян [1].

Сучасні загрози приватності в Україні включають масове збирання даних приватними компаніями, урядовими структурами та іноземними організаціями. Особливе занепокоєння викликає використання технологій штучного інтелекту, які дозволяють ідентифікувати осіб на основі біометричних даних, відстежувати поведінку користувачів в інтернеті та прогнозувати їхні дії. Такі технології можуть використовуватися як для легітимних цілей, наприклад, у боротьбі зі злочинністю, так і для порушення прав людини через непрозорість механізмів збору та обробки інформації.

Правова доктрина також визначає збільшення кіберзагроз в сучасному світі, так наприклад Ченшова Н. В., Юсупов В. А. зазначають що «В епоху технологічного прогресу та цифрової взаємодії відбувається стрімке збільшення кількості кібератак. Кібератаки можуть

привести до ненавмисного чи зловмисного доступу до персональної інформації громадян. У результаті кібератаки злочинці можуть отримати доступ до таких даних як ідентифікаційні дані, медичні записи чи фінансові реквізити тощо» [2].

Українська правова система стикається з необхідністю розробки ефективних механізмів захисту права на приватність в цифровому просторі. Важливим аспектом є забезпечення прозорості діяльності державних органів, які мають доступ до особистих даних, і створення дієвого контролю за їх використанням. Крім того, впровадження загальноєвропейських стандартів у сфері захисту персональних даних, таких як GDPR, має стати пріоритетом для національного законодавства. Конституційне право на приватність повинно зберігати свою актуальність і забезпечувати належний рівень захисту громадян навіть у швидкоплинному цифровому світі. Забезпечення цього права залежить від комплексного підходу, який поєднує розвиток законодавства, освітні ініціативи та ефективну співпрацю між державою, приватним сектором і громадянським суспільством.

У зв'язку з цим слід погодитись з думкою вчених, які зазначають що «Впровадження Загального регламенту з захисту даних (GDPR) та дотримання Європейської Конвенції з прав людини (ECHR) в українському правовому просторі є ключовими кроками в напрямку гарантування захисту приватності та прав громадян» [3].

Дотримання права на приватність є основою демократичного суспільства. Його захист в умовах цифровізації є не лише правовим, а й моральним обов'язком держави, адже саме від цього залежить довіра громадян до інституцій, їхнє почуття безпеки та свободи. Забезпечення приватності вимагає адаптації не лише законодавства, а й усієї інфраструктури цифрового

суспільства. Це включає вдосконалення систем кібербезпеки, створення прозорих процедур використання персональних даних та підвищення відповідальності тих, хто має доступ до цієї інформації. Без цього громадяни ризикують стати об'єктами несанкціонованого спостереження, маніпуляцій чи дискримінації.

Цифровізація суспільства з кожним роком стає тільки більш актуальною темою для обговорення, особливо в правовій доктрині, де пропонуються різні шляхи вирішення правових проблем з якими буде стикатися сучасне демократичне суспільство. Одним з головних питань залишається правове регулювання дискусійних аспектів щодо цифрової конфіденційності. Так, деякі науковці зазначають, що «Цифрова конфіденційність може бути визначена як право особи на збереження приватності своєї цифрової ідентичності та контроль над власними персональними даними у цифровому просторі. Це включає здатність особи обмежувати доступ до своїх даних, керувати їх використанням, розповсюдженням та зберіганням, а також право на захист від несанкціонованого доступу, зловмисного використання або розкриття» [4].

Україні необхідно зробити значний акцент на формуванні культури цифрової етики, адже захист приватності не може бути досягнутий виключно правовими засобами. Повага до конфіденційності повинна стати нормою як для державних структур, так і для бізнесу, освітніх закладів та кожного громадянина. Особлива увага повинна приділятися інформуванню людей про їхні права у цифровому просторі та механізми їх захисту.

Крім того, сучасний контекст вимагає інтеграції технологічних рішень, які забезпечують приватність, наприклад, систем шифрування, децентралізованих баз даних та інструментів анонімізації. Такі технології мають

стати обов'язковими для платформ, що обробляють дані громадян. Це допоможе зменшити ризик несанкціонованого доступу до інформації або її використання у незаконних цілях.

Більш того, виникає багато етичних проблем пов'язаних з цифровим простором, які в будь якому разі будуть загострюватись в майбутньому. Науковці вже розглядають питання «Цифрового безсмертя», питання застосування штучного інтелекту та інше. Так наприклад Пипяк М. І., Кокарча Ю.А. зазначають, що «З поширенням новітніх технологій, таких як штучний інтелект, віртуальна реальність, з'являються нові можливості створення цифрових копій людської свідомості й особистості. Однак, таке цифрове безсмертя викликає серйозні етичні і правові дилеми. Питання про право на приватність і контроль над власною інформацією стають особливо актуальними. Окрім того, існує ризик зловживання цифровим безсмертям. Відтворення і контроль над індивідуальною свідомістю може призвести до маніпуляцій, підриву автономії і використання для злочинних цілей» [5].

Хоч на нашу думку питання «Цифрового безсмертя» не є актуальною проблемою для українського суспільства, неможливо не погодитись з тим, що такі теми будуть загострюватись в майбутньому, у зв'язку з чим їх потрібно аналізувати та обговорювати заздалегідь, готуючи демократичне суспільство к викликам технологічного світу майбутнього.

Таким чином, право на приватність стає не лише юридичною нормою, а й фундаментальним принципом взаємодії між громадянином і державою в умовах цифрової ери. Нехтування цим правом може призвести до небезпечних наслідків: тотального контролю, порушення довіри між суспільством і владою, а також обмеження

свободи людини в її повсякденному житті. Для України важливо не тільки розробляти закони, але й забезпечувати їх реальну дієвість. Необхідно створювати механізми правозастосування, які б дозволяли громадянам ефективно захищати свої права, включаючи доступ до суду, незалежних регуляторів та міжнародних організацій. Розбудова культури цифрової етики, де повага до приватності є базовою цінністю, також має стати частиною освітньої політики. Захищаючи приватність, ми не лише охороняємо особисте життя кожного громадянина, але й зміцнюємо основи демократії, де людина, її честь та гідність є центральною цінністю країни. У світі, де дані стають «ною валютою», важливо, щоб повага до людської гідності завжди залишалася вищою за економічну вигоду чи технологічні інтереси.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96- ВР. Електронний ресурс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Ченшова Н. В., Юсупов В. А. «Конституційний захист прав людини у цифрову епоху: виклики та можливості», електронний ресурс URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/20.pdf.
3. Белов Д.М., Переш І.Є., Покорба І. «Цифрові права людини: доктринальні засади», електронний ресурс URL: <http://surl.li/vxyyuk>.
4. Бірюкова А.Г., Колісникова Г.В. «Цивільно-правові аспекти цифрової конфіденційності», електронний ресурс URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/02/81_part-1-1.pdf#page=173.

5. Пипяк М. І., Кокарча Ю.А., «Етичні та правові виклики цифрового безсмертя: межі автономії та ідентичності в цифрову епоху» електронний ресурс URL:<http://surl.li/gaxqhj>.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ»

Гуглей В.В.

*аспірант кафедри адміністративного і фінансового
права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Латковська Т.А.

*Чернівецький навчально-науковий
юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор*

На сьогоднішній день поняття «фінансова безпека» не є всебічно дослідженим та вивченим, але це не зменшує актуальності дослідження даної категорії, а навпаки – дає підстави для досліджень у цій сфері. В умовах глобалізації, інтеграційних процесів та зростання фінансових ризиків дослідження теорії фінансової безпеки набуває особливої актуальності. Це поняття охоплює широкий спектр економічних, політичних та соціальних аспектів, які впливають на стабільність та розвиток фінансової системи країни. Аналіз існуючих наукових підходів та визначень цього поняття дають підстави для теоретичного осмислення фінансової безпеки.

Різні науковці пропонують власні трактування фінансової безпеки, що обумовлено багатогранністю та комплексністю цього явища. Однією з ключових проблем є визначення критеріїв та індикаторів, які дозволяють оцінити рівень фінансової безпеки держави.

Деякі науковці розглядають фінансову безпеку як стан захищеності фінансових інтересів держави, що забезпечує її економічну незалежність, стійкість фінансової системи та здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Інші акцентують увагу на стійкості бюджетної системи та ефективності податкової політики як ключових елементів фінансової безпеки. Аналіз різних підходів дозволяє створити більш комплексне розуміння сутності фінансової безпеки та визначити основні напрямки її забезпечення.

З погляду забезпечення рівноваги фінансова безпека держави – це стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, страхової та фондової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1].

Фінансова безпека держави обумовлена: захищеністю фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; достатнім рівнем фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що загрожують національним інтересам у фінансовій сфері; здатністю фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стає економічне зростання [2].

У загальному, фінансову безпеку держави можна визначити через сукупність певних властивостей. Зокрема,

це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; достатній рівень фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [3].

Схоже комплексне визначення фінансової безпеки пропонує і інший автор досліджень даної тематики. Зокрема, фінансова безпека розглядається як сукупність: ступеня захищеності фінансових інтересів; рівня забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стану складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стану фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави [4].

Фінансова безпека держави – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси [5].

Нормативно-правове регулювання фінансової безпеки в Україні здійснюється через систему законодавчих та підзаконних актів, які визначають засади фінансової політики держави, механізми управління державними фінансами, регулювання банківської діяльності, валютного ринку та податкової системи.

Одним із таких актів є Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. Вона окреслює основні загрози та виклики у сфері фінансової безпеки, а також шляхи їх

подолання. Концепція не оперує поняттям «фінансова безпека», але окреслене нею коло відносин що регулюються відповідає об'єктам фінансової безпеки. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері України є стратегічним документом, який визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення фінансової безпеки країни. Вона формулює засади, принципи та пріоритети дій державних органів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості та захист національних інтересів у фінансовій сфері. Цей документ є важливим інструментом для запобігання фінансовим кризам та мінімізації ризиків, пов'язаних з фінансовою нестабільністю. У концепції зазначено, що національна безпека у фінансовій сфері включає питання безпеки в бюджетній сфері, у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору, податковій сфері, сфері фінансів реального сектору економіки, банківській сфері, сфері валютного ринку та у сферах функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору [6]. Цей перелік дає підстави для окреслення структури фінансової безпеки в Україні виділяючи такі її елементи як : бюджетна безпека, податкова безпека, валютна безпека тощо.

Список використаної літератури:

1. С.М. Фролов, О.В. Козьменко, А.О. Бойко. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. Суми: УАБС НБУ, 2015. 332 с.

2. Білоус В.Т., Тернущак М.М. Категорія «фінансова безпека держави» у теоретико-правовому вимірі. Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої науковій школі заслуженого юриста України, професора,

д.ю.н. Віктора Тарасовича Білоуса. м. Ірпінь, 26 жовтня 2023 року. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 312 с

3. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.

4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.

5. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія (передмова акад. НАН України С.І. Пирожкова). К.: НІПМБ, 2004. 117 с.

6. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 15.08.2012 № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text> (дата звернення 18.06.2024 р.)

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Демчук Т.І.

*доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового юридичного
інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор філософії в галузі «Право»*

Сталий розвиток є однією з ключових концепцій сучасного світу, яка забезпечує баланс між економічним

зростанням, соціальним добробутом та охороною навколишнього середовища. У цьому контексті екологічне право відіграє важливу роль як механізм регулювання природокористування та забезпечення екологічної безпеки.

Українські науковці активно досліджують інноваційні підходи в екологічному праві, зокрема: А.П. Гетьман у своїй монографії «Доктрина екологічного права та законодавства України» (2019) аналізує сучасні проблеми екологічного права та пропонує шляхи його вдосконалення [1]; Г.В. Анісімова у своїй докторській дисертації «Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства в контексті природно-правової доктрини» досліджує розвиток екологічного законодавства України та пропонує інноваційні підходи до його вдосконалення.

Проте традиційні підходи до правового регулювання часто виявляються недостатніми для вирішення сучасних екологічних викликів. Це зумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів у сферу екологічного права. Проаналізувавши джерела екологічного законодавства можна виокремити наступні типи екологічних нововведень: 1. Технічні інновації, які включають екологічно спрямовані товари та технології; 2. Організаційні інновації: це нові підходи та методи організації діяльності з метою зменшення негативного впливу на довкілля; 3. Економічні інновації, який можна поділити на базові, покращувальні та псевдоінновації, залежно від їхнього внеску у сталий економічний розвиток; 4. Соціальні інновації, які включають методи впливу на процеси виробництва та споживання, спрямовані на збалансований ставлення до екології [2, с.521].

Водночас, сучасне екологічне законодавство у багатьох країнах базується на принципах, розроблених у ХХ столітті. Основний акцент робиться на обмеження діяльності, яка негативно впливає на довкілля, через

адміністративно-правові інструменти, такі як дозволи, штрафи та нормативи. Однак ці підходи мають низку недоліків. Першим, важливим недоліком є відсутність стимулів до інновацій, адже зосередженість на покараннях замість заохочення екологічно відповідальної поведінки не мотивує суб'єктів господарювання впроваджувати інноваційні екотехнології. Другий пов'язаний з реактивним характером, адже більшість правових норм спрямовані на усунення наслідків екологічних проблем, а не на їх запобігання. Третій недолік пов'язаний з недостатньою адаптивністю, тому що статичність екологічного законодавства перешкоджає швидкому реагуванню на нові екологічні виклики, такі як зміна клімату чи криза біорізноманіття.

Отже, традиційне регулювання природокористування обґрунтовується на застарілих підходах і методах, які часто не відповідають сучасним викликам екологічної сфери. Адже вони зосереджуються на локальному або галузевому регулюванні, не враховуючи комплексної взаємодії між компонентами екосистем. Це призводить до непередбачених наслідків, таких як виснаження ресурсів або деградація біорізноманіття. Окрім цього, традиційне регулювання природокористування не враховує довгострокових наслідків, а спрямовує свій фокус на короткострокових результатах (наприклад, економічній перспективі) внаслідок до ігнорування екологічних ризиків у майбутньому. Також, не варто забувати за застарілі технології моніторингу, які часто використовують технології, які не можуть ефективно відстежувати стан природного середовища в реальному часі.

Для підвищення ефективності екологічного права важливо впроваджувати інноваційні механізми, які враховують сучасні технологічні можливості та новітні підходи до управління природними ресурсами, зокрема:

екологічне нормування на основі цифрових технологій, тобто використання bigdata, геоінформаційних систем та штучного інтелекту дозволяє ефективніше відстежувати стан довкілля та прогнозувати екологічні ризики. Наприклад, у реальному часі можна здійснювати моніторинг викидів парникових газів або стан водних ресурсів; економічні інструменти регулювання, тобто введення системи «забруднювач платить» та механізмів торгівлі квотами на викиди є ефективним засобом стимулювання екологічно відповідальної поведінки. Наприклад, Європейська система торгівлі викидами демонструє, як економічні стимули можуть сприяти зменшенню парникових газів; правове регулювання циркулярної економіки, яка передбачає мінімізацію відходів та повторне використання ресурсів, сприяють нові законодавчі ініціативи. Це включає зобов'язання щодо вторинної переробки матеріалів, впровадження екологічного дизайну продукції тощо; застосування принципу «зелених контрактів», адже укладання угод між державою та бізнесом на засадах екологічної відповідальності дозволяє встановлювати гнучкі умови співпраці, спрямовані на впровадження екотехнологій.

Водночас, світова практика демонструє низку успішних прикладів впровадження інновацій у регулювання природокористування: Китайська Народна Республіка за допомогою дронів здійснює моніторинг забруднення повітря та водних ресурсів. Ці дані інтегруються у національну систему екологічного моніторингу; Королівство Швеція на законодавчому рівні стимулює здійснення будівництва «зелених» будівель із низьким енергоспоживанням, що зменшує екологічний слід; Федеративна Республіка Німеччина містить в своєму арсеналі прогресивну програму «Зелений водень», яка

спрямована на розвиток відновлюваних джерел енергії та декарбонізацію промисловості.

У свою чергу, інноваційні підходи в екологічному праві України відображені в Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», де передбачено впровадження інноваційних технологій для вирішення екологічних проблем, зокрема ціль 3 зазначеного акту регламентує стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку), ціль 5 передбачає забезпечення науково-інформаційної та інноваційної підтримки процесу прийняття управлінських рішень [3].

Проте, військовий стан в Україні створив значні виклики для екологічного права (екологічні наслідки бойових дій, проблеми моніторингу, загроза зростання незаконного природокористування), однак це стимулює пошук інноваційних підходів до регулювання природокористування, з огляду на необхідні адаптації до нових умов та збереження природного середовища навіть у кризових країнах.

Значний вплив на впровадження інноваційних підходів в екологічному праві потребує міжнародного співробітництва. Це стосується гармонізації екологічних стандартів, обміну найкращими практиками та створення спільних платформ для розробки інноваційних рішень. Наприклад, Паризька угода про клімат передбачає колективні зусилля щодо зменшення викидів парникових газів через впровадження нових технологій.

Отже, враховуючи вище зазначене, дозволяє зробити висновок про те, що інноваційні підходи до регулювання природокористування є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку. Використання сучасних технологій, економічних стимулів, а також розвиток міжнародного співробітництва дозволяють не лише ефективно реагувати на екологічні виклики, але й запобігати їх виникненню. Подальший розвиток екологічного права має базуватися на інтеграції традиційних і новітніх механізмів регулювання, що забезпечить збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Список використаної літератури:

1. Доктрина екологічного права та законодавства України: *монографія*. А. П. Гетьман. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16889/1/Getman_Doktrina_mon-2019.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Копейченко Є.А. Інновації в сфері екології: способи збереження навколишнього середовища. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 27-28 листопада 2023 року. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/16afdd82-650d-4bfa-85f9-824746fb153c/content>
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 16. ст.70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19/conv#n139>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ

Закаленко О.В.

*доцент кафедри адміністративного та фінансового
права Національного Університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

Митне законодавство є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави, регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту національних інтересів. У системі правового регулювання особливе місце посідають норми, які встановлюють адміністративну відповідальність за порушення митних правил. Це сприяє дотриманню законодавства, мінімізації ризиків контрабанди та інших незаконних дій у сфері митного контролю. У статті розглянуто національні та міжнародні підходи до регулювання адміністративної відповідальності за порушення митного законодавства.

Відповідно до Митного кодексу України, адміністративна відповідальність за порушення митних правил передбачає накладення штрафів, конфіскацію товарів, транспортних засобів, а також інших предметів, що стали об'єктами або засобами порушення митних правил [2]. Такі заходи покликані забезпечити ефективне виконання митних процедур і запобігти тіньовій економічній діяльності.

На міжнародному рівні адміністративна відповідальність за порушення митного законодавства регулюється нормами Всесвітньої митної організації (ВМО) та положеннями міжнародних договорів, таких як Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних

процедур [3]. Ці документи визначають основні стандарти щодо адміністрування митних порушень і сприяють уніфікації підходів до їхнього врегулювання. Кіотської конвенції рекомендує застосування пропорційних санкцій, які враховують характер порушення та забезпечують баланс між економічними інтересами держави і правами суб'єктів господарювання.

У національному праві України адміністративна відповідальність за порушення митного законодавства регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП)[1].

КУпАП передбачає, що митні органи мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, а також накладати штрафи за виявлені порушення.

Міжнародна практика демонструє ефективність уніфікації підходів до адміністрування порушень митного законодавства. Зокрема, у країнах Європейського Союзу діє система єдиних митних правил, які передбачають гармонізовані санкції за порушення. Водночас особливу увагу приділяють превентивним заходам, таким як інформування та навчання суб'єктів господарювання щодо правил митного законодавства.

Одним із ключових напрямів удосконалення адміністративної відповідальності за порушення митного законодавства є цифровізація митних процедур. Впровадження автоматизованих систем ризик-менеджменту дозволяє ідентифікувати потенційні порушення ще на етапі декларування товарів.

Адміністративна відповідальність за порушення митного законодавства є важливим інструментом забезпечення правопорядку у митній сфері. Її ефективність залежить від гармонізації національних норм із міжнародними стандартами, удосконалення механізмів притягнення до відповідальності, а також від

впровадження інноваційних підходів, таких як цифровізація. Подальший розвиток цієї сфери сприятиме зміцненню економічної безпеки України та інтеграції в глобальну торгову систему.

Список використаної літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI.
3. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18.05.1973

ЮРИДИЧНІ ФІКЦІЇ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Зварич Р. В.

*декан факультету суспільних і прикладних наук
Університету Короля Данила,
доктор юридичних наук, професор*

Сучасний світ характеризується динамічним розвитком суспільних відносин, які зазнають впливу глобалізації та трансформацій. У цих умовах забезпечення сталості правового порядку є важливим завданням, що потребує ефективних юридичних механізмів. Юридичні фікції виступають одним із ключових інструментів у цьому процесі, дозволяючи врегулювати ситуації, які не піддаються прямому регулюванню. Однак їхнє застосування супроводжується значними викликами, які потребують глибокого наукового осмислення.

Юридичні фікції - необхідна умова існування правових норм. Це умова універсальності, стрункості та впорядкованості правил правового регулювання суспільних відносин. Єдиним застереженням при цьому залишається невідривність фікції від реальних правовідносин, для врегулювання яких вона створюється, очевидність такого зв'язку для всіх суб'єктів правовідносин, а також очевидність змісту фікції, перш за все, для суду [1, с.14].

Юридичні фікції являють собою правові конструкції, які визнають певні юридичні факти такими, що існують, хоча в реальності вони можуть бути відсутні. Вперше поняття юридичних фікцій з'явилося ще в римському праві, де вони використовувалися для подолання нормативних прогалин і досягнення правової визначеності. Наприклад, римські юристи вважали, що відсутній спадкоємець може бути «фіктивно присутнім» для вирішення спорів про спадщину. Цей підхід не лише полегшував правозастосування, а й сприяв соціальній стабільності, зберігаючи правопорядок у складних ситуаціях.

У сучасному праві юридичні фікції набули широкого застосування в різних галузях. У сучасному міжнародному праві роль юридичних фікцій полягає, насамперед, в тому, що вони, компенсуючи невизначеність у правовому регулюванні, стають ефективним засобом реагування на стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних відносин [3, с. 83].

Окрім позитивних аспектів, використання юридичних фікцій має і свої ризики. Зловживання цими конструкціями може призводити до порушення принципів справедливості та рівності. В окремих випадках фікції використовуються для ухилення від сплати податків або уникнення виконання інших зобов'язань. Такі ситуації підривають довіру до правової системи та можуть створювати правову

невизначеність. Тому важливо ретельно аналізувати доцільність і межі застосування юридичних фікцій у кожному конкретному випадку.

Значну роль у використанні юридичних фікцій відіграють національні правові системи, які повинні адаптувати їх до сучасних викликів. В Україні правове регулювання юридичних осіб, правочинів і зобов'язань засноване на численних фікціях, які сприяють вирішенню складних питань у цивільному та господарському праві. Утім, глобальні зміни вимагають розробки нових підходів, що враховують транснаціональний характер сучасних відносин.

Важливим аспектом є також взаємодія юридичних фікцій із принципами верховенства права, правової визначеності та справедливості. Фікції повинні відповідати цим принципам, щоб не створювати дисбалансу в правовій системі.

На думку Невзорова І., фікція є відомим прийомом мислення, який складається в допущенні наявної відомої ненавної обставини, або навпаки, ненавним наявного, у вирішенні завдання за допомогою хибного положення; а юридична фікція в тісному сенсі - той самий прийом, але який допускається об'єктивним правом у відомих випадках [2, с. 28].

Юридичні фікції залишаються важливим інструментом у формуванні сталого правового порядку, однак їхня ефективність залежить від здатності адаптуватися до сучасних реалій. Це потребує не лише вдосконалення законодавства, а й глибокого теоретичного осмислення їхньої природи, функцій і меж застосування. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити баланс між правовою визначеністю та гнучкістю, що є ключовим для подолання викликів сучасного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Зеленко І. П. Підстави класифікації фікцій. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*, 2020, №1 С.13-17.
2. Невзоров І. Л. Генеза та розвиток уявлень про природу «правової фікції» у вітчизняній та світовій юриспруденції. *Юридичний вісник. Одеса : Гельветика*, 2020, № 6. С. 19-30.
3. Пасечник О. В. Щодо перспектив застосування юридичних фікцій у міжнародному праві. *Приватне та публічне право*, 2023, №1 С.82-86.

РЕЗУЛЬТАТИ OSINT ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Каланча І.Г.,

*доцент кафедри публічного права Факультету права
та міжнародних відносин Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка,
начальник Новоселицького відділу Чернівецької
окружної прокуратури Чернівецької області,
тренер Тренінгового центру прокурорів України
кандидат юридичних наук*

В умовах стрімкої цифровізації всіх процесів нашого життя, актуальність цифрових інструментів проведення досудового розслідування стрімко актуалізується. Сучасні злочинці залишають безліч цифрових слідів своєї діяльності, відтак за умови їх правильного виявлення та фіксації, встановлення та доведення обставин кримінального провадження може відбуватися значно ефективніше. Це вимагає впровадження та застосування нових підходів для пошуку інформації, виявлення й

фіксації електронних (цифрових) доказів, одним з яких є розвідка на основі відкритих джерел або ж Open Source Intelligence (далі – OSINT).

Дикий О.В. та Сидорчук В.В., за результатами дослідження роблять слушні висновки з якими варто погодитися, зокрема:

- OSINT може розглядатись у вузькому та широкому змістах. У вузькому OSINT – це діяльність яка направлена на збирання інформації з відкритих джерел, у широкому OSINT – це діяльність направлена на збирання інформації лише з відкритих джерел, її аналіз та подальше використання результатів відповідного аналізу в інших правовідносинах;

- для якісного виокремлення OSINT в широкому змісті від інших суміжних категорій доцільно використовувати наступні критерії: суб'єкти реалізації певного виду діяльності; засоби, які вони використовують у своїй діяльності; ризики або відповідальність, що притаманна досліджуванним видам діяльності;

- відповідно до цих критеріїв OSINT діяльність характеризується тим, що її можуть здійснювати особи незалежно від вікових, професійних, релігійних, національних та службових особливостей. Однак вона обмежується лише відкритою інформацією, порушення відповідної вимоги трансформує OSINT діяльність в інший вид діяльності. Серед засобів, які використовуються під час здійснення відповідного виду діяльності необхідно виділити окремі програмні засоби, так і спеціалізовані програми[4, с. 335].

Бабаєва О.В. також робить важливий висновок, що незважаючи на важливу роль цифрової інформації як доказів, отриманих з відкритих джерел у сучасних умовах розслідування та значний обсяг практики їх використання, нормативно-правове регулювання даної проблеми не

можна назвати належним. Однією з небагатьох спроб стандартизації процедури розслідування з використанням відкритих даних є Протокол Берклі, який, попри важливе практичне значення, не має обов'язкової юридичної сили. З огляду на суттєву різницю між електронними доказами, якими є переважна більшість доказів, отриманих з відкритих джерел, та іншими видами доказів, вбачається доцільним закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві їх визначення, належний спосіб збирання, збереження, тощо [3, с. 174]. З вченою варто загалом погодитися у визначених тезах, адже нормативно-правове регулювання даної проблеми справді не можна назвати належним. Однак, на нашу думку, необхідно дослідити сучасний стан нормативного регулювання та використання результатів OSINT як джерела доказів у кримінальному процесі України.

Торбас О.О. зазначає, що на даний момент у кримінальному процесуальному законодавстві відсутнє легальне визначення електронних доказів а законодавець фактично ігнорує електронні докази як окремий вид, хоча в інших галузях права ситуація з нормативним регулюванням є значно кращою [5, с. 100]. Проте в КПК України всі вказівки про електронні докази фактично зводяться до ст. 99 КПК України. До документів, крім інших, можуть відноситись матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані). Власне, п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України і є найближчим формулюванням електронних доказів, яке надано в кримінальному процесуальному законодавстві [5, с. 102]. З урахуванням того, що при OSINT розслідуванні найчастіше використовується інформація, отримана з мережі Інтернет, у кримінальному провадженні вона буде підпадати саме під категорію «документ» [5, с. 102]. З наведеною позицією Торбаса О.О.

варто погодитися, однак доцільно детальніше дослідити норми КПК України.

В ч. 1 ст. 99 КПК України документ визначається як *«спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження»*. До документів згідно з ч. 2 ст. 99 КПК України, законодавець відносить: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані) (п. 1) та складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії (п. 3) [2, с. 1].

Конвенція про кіберзлочинність в п. «b» ст. 1 визначає термін «комп'ютерні дані» як «будь-яке представлення фактів, інформації або концепцій у формі, яка є придатною для обробки у комп'ютерній системі, включаючи програму, яка є придатною для того, щоб спричинити виконання певної функції комп'ютерною системою» [1, с. 1]. Тобто правова природа даних, що потенційно можна отримати під час кримінального провадження за результатами OSINT, є доволі однозначною.

При цьому варто вказати, що відповідно до ст. 103 КПК України, процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися: 1) у протоколі (згідно вимог ст. 104 КПК України); 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії (які відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України віднесено до документів); 3) у журналі судового засідання (згідно вимог ст. 108 КПК України) [2, с. 1]. В

контексті зазначеного, під час кримінального провадження OSINT здійснюється (переважно) під час проведення такої слідчої (розшукової) дії як огляд (ст. 237 КПК України), відтак його результати фіксуються в протоколі, що складається за результатами проведення відповідної слідчої (розшукової) дії а також може фіксуватися на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, тобто додатках до протоколу.

З огляду на характер матеріалів, що отримуються за результатами OSINT а також норми КПК України та ст. 1 Конвенції про кіберзлочинність, результати OSINT як джерело доказів у кримінальному провадженні, в контексті ст. 84 КПК України, є документом. Більше того, практика правозастосування та судова практика України дотримується аналогічної позиції, як такої, що відповідає чинному законодавству та елементарній логіці.

При цьому варто зауважити, що в контексті розслідування воєнних злочинів результати OSINT становлять значну частину доказів, що вимагає належного обґрунтування не лише в національному контексті, а й у міжнародному. Однак в цьому напрямі нами виявлено певні проблемні питання, що вимагають належної уваги науковці. Зокрема, окремі закордонні колеги (з якими ми обговорювали питання використання електронних (цифрових) доказів воєнних злочинів та імена яких не вказуватимемо з етичних міркувань) висловлювали свою думку про «нелегітимність» будь-яких результатів OSINT як доказів у кримінальних провадженнях. Наведена думка обґрунтовувалася нормами ст. 99 КПК України, перекладеними на англійською мовою. На погляд закордонних колег теза ч. 1 ст. 99 КПК України «Документом є спеціально створений з метою збереження інформації *матеріальний* об'єкт» з акцентом на слово «*матеріальний*» (в англійському варіанті перекладу)

унеможливилося використання всіх доказів, що не отримані під час проведення досудового розслідування у матеріальній (фізичній) формі. Також наводилися тези про вживання, на їх думку, різних термінів по тексту ст. 99 КПК України, що є звичним для нас, однак кардинально незрозумілим для іноземних правників.

Вказана ситуація (незважаючи на її певну софістичність з нашого погляду) викликає занепокоєння та, на нашу думку, вимагає ефективного реагування наукової спільноти та здійснення подальшого дослідження наведеного проблемного питання з формуванням адекватної правової позиції, що може бути донесена до прихильників такої теорії «матеріальності документів у кримінальному процесі України».

Список використаної літератури:

1. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001, ратифікована Законом №2824-IV від 07.09.2005. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Бабаєва О.В., Авербах Д.В., Щодо питання про використання доказів, отриманих з відкритих джерел, у кримінальному провадженні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 3. С. 169-174.

4. Дикий О.В., Сидорчук В.В., Поняття OSINT та суміжні категорії. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 332-335.

5. Торбас О. О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник / О. О. Торбас. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 180 с.

ТРУДОВІ ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Козуб І.Г.

*доцент кафедри цивільного, господарського
права та приватно-правових дисциплін
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент,*

Шинделяр Д.М.

*начальник кадрової служби
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Трудові права та гарантії працівників митних органів відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності їхньої роботи, а також у створенні належних умов для виконання покладених на них завдань. Кадрове забезпечення Державної митної служби України являє собою багатогранний і регламентований комплекс заходів, який об'єднує нормативно-правові, процедурно-організаційні аспекти діяльності. Ці заходи здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Основна мета такої діяльності

полягає у впорядкуванні та оптимізації роботи кадрового складу Держмитслужби, забезпеченні реалізації та захисту основних трудових прав і законних інтересів її працівників.

Окрім цього, кадрове забезпечення включає професійне навчання та виховання фахівців для потреб митної служби, поповнення її кадрового складу через створення та підтримання кадрового резерву. Також воно охоплює аналітичну діяльність, спрямовану на планування, контроль кадрових процесів та їх вдосконалення. Зокрема, особлива увага приділяється визначенню перспектив розвитку кадрової політики, пошуку інноваційних підходів та ефективних шляхів реалізації цих процесів у контексті сучасних вимог та викликів [2, с.186].

Ефективне управління персоналом є однією з ключових умов забезпечення належного функціонування митної служби України. Основну роль у реалізації державної політики у сфері управління та розвитку персоналу відіграє Департамент управління та розвитку персоналу Державної митної служби України. Його завдання полягають у забезпеченні підбору персоналу, контролі за дотриманням трудового законодавства, організації навчання, підвищення кваліфікації працівників та оцінювання результатів їхньої службової діяльності [5]. Трудові права працівників митних органів охоплюють широкий спектр гарантій і можливостей, спрямованих на забезпечення їхньої професійної діяльності та соціального благополуччя. Зокрема, ці права включають право на безпечні та здорові умови праці, що є основою ефективної роботи та запобігання професійним ризикам. Працівники митних органів також мають право на своєчасну й справедливу оплату праці, яка відповідає виконаним обов'язкам та рівню кваліфікації. Важливим аспектом є право на відпочинок, який передбачає дотримання

трудового режиму та надання працівникам можливості відновлювати свої фізичні та моральні сили.

Окрім того, працівникам митних органів гарантовано соціальний захист, що включає забезпечення їхніх прав у разі настання певних життєвих обставин, таких як хвороба, інвалідність чи вихід на пенсію. Значну роль відіграє право на професійний розвиток, яке дозволяє працівникам удосконалювати свої навички, підвищувати рівень кваліфікації та відповідати вимогам сучасних стандартів у сфері митної справи.

Відповідно до статті 43 Конституції України [3], кожен громадянин має право на працю, яка включає можливість заробляти на життя роботою, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Працівники митних органів, як представники важливої державної служби, є повноправними суб'єктами цього конституційного права. Це означає, що держава зобов'язана створювати умови для їхньої професійної діяльності, забезпечувати реалізацію трудових прав і гарантувати дотримання законодавчих норм у сфері праці.

Згідно зі статтею 50 КЗпП [2], нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень. Проте специфіка роботи митних органів, зокрема їхня необхідність забезпечувати безперервність митного контролю, часто передбачає ненормований робочий день. Відповідно до статті 56 КЗпП, ненормований робочий день допускається для працівників, чия робота не піддається точному обліку в часі. У цьому контексті важливим є дотримання балансу між інтересами служби та правами працівників, зокрема компенсація за понаднормову роботу.

Працівники митної служби, які працюють у нічний час, у святкові чи неробочі дні, мають право на підвищену оплату праці відповідно до статті 107 КЗпП. Водночас,

через обмеження у фінансуванні, питання належного рівня заробітної плати для працівників митних органів залишається одним із ключових викликів, що потребує вирішення.

Соціальні гарантії для працівників митних органів є важливим елементом забезпечення їхніх прав та соціального захисту. Вони включають такі ключові аспекти, як право на пенсійне забезпечення, яке гарантує гідний рівень життя після завершення трудової діяльності, матеріальну допомогу для вирішення нагальних потреб, компенсацію за невикористану відпустку, що сприяє підтриманню балансу між роботою та відпочинком, а також обов'язкове страхування від нещасних випадків на виробництві, яке покриває можливі ризики професійної діяльності.

Практика також свідчить, що працівники митних органів нерідко стикаються з порушеннями своїх трудових прав. Однією з основних причин цього є складність у вирішенні трудових спорів, які можуть виникати через неточності в законодавстві або конфлікти з роботодавцем. Відповідно до статті 221 Кодексу законів про працю України (КЗпП), трудові спори розглядаються комісіями з трудових спорів, а у разі незгоди з їхнім рішенням – у судах. Проте складність та тривалість таких процедур значно ускладнюють ефективний захист прав працівників, зокрема у митній службі, де проблеми трудового законодавства часто залишаються невирішеними.

Працівникам митниці необхідно регулярно оновлювати свої знання, щоб ефективно виконувати службові обов'язки. Особливе значення мають знання міжнародного митного законодавства, володіння навичками роботи з автоматизованими системами митного контролю, здатність до аналізу ризиків та своєчасного реагування на можливі порушення митних правил.

Регулярне навчання та підвищення кваліфікації є не лише правом, а й обов'язковою умовою успішної роботи митної служби в сучасних умовах.

Отже, трудові права та гарантії працівників митних органів є основою їхньої ефективної роботи. Від належних умов праці, соціального захисту та регулювання трудових відносин залежить виконання завдань, що впливають на економічну безпеку держави. Попри існуюче законодавство, є суттєві проблеми в реалізації цих прав, зокрема недостатнє матеріальне забезпечення, відсутність норм, які враховують специфіку роботи, та складність вирішення трудових спорів.

Для вирішення проблем необхідно вдосконалити правове регулювання, підвищити фінансування та забезпечити соціальний захист працівників. Важливими заходами є впровадження електронного декларування, автоматизованих систем аналізу ризиків та програм професійного навчання. Ці кроки сприятимуть підвищенню ефективності роботи митних органів.

Список використаної літератури:

1. Кодекс законів про працю України : Закон від 10.12.71 № 322- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n123> (дата звернення: 26.10.2024)
2. Колобиліна О. О. Поняття кадрового забезпечення Державної митної служби України. 2023 URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2023-4-2/Pravo_ua_2023_4_2_182.pdf (дата звернення 26.10.2024)
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26.10.2024)

4. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення 26.10.2024)

5. Управління та розвиток персоналу ДМСУ <https://customs.gov.ua/upravlinnia-personalom> (дата звернення 26.10.2024)

ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Кубрак Г.О.

Уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Потужним інструментом розширення стійкості малого та середнього бізнесу в Україні, підвищення його здатності передбачати, реагувати та адаптуватися до великих потрясінь, є його цифровізація, що визнано у Проекті Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року [1]. Цифрова трансформація бізнесу, що є загальносвітовою тенденцією, передбачає запровадження організаційних змін з використанням цифрових технологій, зокрема аналітичних інструментів та додатків, мобільних інструментів та додатків, платформ для створення спільних цифрових можливостей та соціальних мереж тощо, для суттєвого підвищення його ефективності та створення цифрової бізнес-моделі. Упровадження цифрових технологій

дозволяє компаніям адаптуватися до цифрових змін та отримувати вигоду від нових можливостей. Значне прискорення цифрової трансформації малого та середнього бізнесу спричинила глобальна пандемія Covid-19.

Однак виникають важливі питання: 1) яким наразі є стан цифрових можливостей та соціальних мереж в Україні для суттєвого підвищення ефективності малого та середнього бізнесу та створення його цифрової моделі; 2) якими мають бути кроки з удосконалення нормативно-правової бази для цифрової трансформації малого та середнього бізнесу; 3) завдяки яким економічним та правовим інструментам уряд може підтримати малий та середній бізнес, щоб продовжити його цифрову трансформацію у складних умовах та обмеженості ресурсів; 4) як цифрове впровадження може призвести до підвищення стійкості та конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу у довгостроковій перспективі.

Щодо відповіді на питання про стан цифрових можливостей та соціальних мереж в Україні, то слід зазначити, що за даними дослідження DataReportal на початку 2022 року рівень проникнення Інтернету в Україні становив 71,8%, а у січні 2024 року цей показник становив 79,2% із 29,64 млн. інтернет-користувачів, тоді як за показниками швидкості широкопasmового Інтернету, Україна зайняла 101 місце серед 220 країн, тоді як у 2022 – 52 місце, а у 2021 році – 77 місце. Наведені показники, за якими можна оцінити одну з визначальних характеристик цифрової трансформації – проникнення Інтернету вказує на те, що наша країна могла б продемонструвати значно кращі результати, однак повномасштабна війна та спричинені нею перебої з енергопостачанням та руйнування інфраструктурних об'єктів спричинили негативну динаміку у цій сфері. Одночасно з цим, за показниками 2023 року Україна посіла четверте місце серед 223 країн за

найнижчою вартістю фіксованого широкосмугового інтернету порівняно з рівнем доходів населення [2]. Отже Україна, попри надскладну ситуацію, продовжує розвиватися як цифрова нація, надаючи своїм громадянам доступ до високошвидкісного та доступного інтернету, що є основою для подальшої цифрової трансформації бізнесу.

Уряд України, у тому числі Управління розвитку малого та середнього підприємництва (SMEDO), запустив низку ініціатив для підтримки підприємницького потенціалу та полегшення доступу до фінансів. Цифровізація економіки значно спростила та прискорила процес запуску нового бізнесу. Однак без належного фінансування та технічного потенціалу багато новозареєстрованих компаній не виживуть. Хоча державна підтримка є цінною, для забезпечення довгострокового зростання малого та середнього бізнесу, для відновлення та сталого розвитку України пріоритетним є залучення приватного капіталу та міжнародної підтримки. Щодо участі зовнішніх стекхолдерів у підтримці малого і середнього бізнесу в Україні нині та у повоєнний період, то необхідно зазначити, що зовнішні зацікавлені сторони у вигляді міжнародних інституцій, насамперед ЄС, станом на червень 2023 року виділили 245,21 млн. євро на підтримку малого та середнього бізнесу. Загалом ЄС вважає відродження економічного потенціалу малого та середнього бізнесу, а також інституційну та законодавчу реформу бізнес-середовища одним із ключових пріоритетів своєї допомоги Україні у повоєнному відновленні та модернізації, на користь українців та на шляху до повного членства в ЄС. На нещодавно проведеній Конференції з відновлення України, організованій урядами Німеччини та України у співпраці з Європейською Комісією та Урядом України, було укладено низку важливих проєктів та партнерських угод, спрямованих на підтримку економічної

та соціальної стійкості України, зокрема залучення кредитів на суму 1 млрд. євро кредитів для підтримки малих та середніх підприємств в Україні. У Берліні також було оголошено про план створення нового загальноєвропейського механізму гарантування експортних кредитів на суму 300 млн. євро для підтримки малих і середніх компаній ЄС, які експортують в Україну. Він буде управлятися дочірньою структурою Групи ЄІБ з управління ризиковим капіталом, Європейським інвестиційним фондом та Європейською Комісією в межах її ключової інвестиційної програми Invest EU.

Окрім важливості підтримки малого та середнього підприємництва зовнішніми зацікавленими сторонами (стекхолдерами), бізнес-спільнота до пріоритетних напрямів для свого розвитку відносить «усунення корупції (66,7%), покращення доступу до кредитів (42,4%), впровадження судової реформи (36,4%), впровадження податкової реформи (32,5%), які підкреслюють важливість спрощення бізнес-процесів, підвищення їх адміністрування та захисту прав бізнесу. Очевидно, що «правові реформи мають вирішальне значення для створення необхідної бази для підтримки малого та середнього бізнесу та сприяння економічному розвитку України» [3, с. 54].

Отже, одним ключових напрямів розвитку малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану та у повоєнний період й недостатності державного фінансування може стати залучення до їх державної підтримки заінтересованих сторін та формування мереж стекхолдерів. Заслугує на особливу увагу досвід взаємодії мережі євроінформаційних центрів, європейських бізнес-організації та державних структур держав-членів ЄС та їх бізнес-організацій. До пріоритетних напрямів правове забезпечення основних заходів державної підтримки малого та середнього бізнесу у повоєнний період слід віднести створення правового

клімату, що сприятиме їх формуванню та зростанню, впровадження інновацій та технологій.

Важливим напрямом післявоєнного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні має стати забезпечення оптимального використання підприємцями цифрових технологій, що зрештою підвищить їхню цифрову конкурентоспроможність не лише на внутрішньому, а здебільшого на глобальному ринку.

Ключові слова: державна підтримка, мале підприємництво, середнє підприємництво, фінансова підтримка, підприємницька діяльність, розвиток бізнесу, маркетингова підтримка.

THE MAIN MEASURES OF STATE SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN THE POST-WAR PERIOD

Keywords: state support, small business, medium-sized business, financial support, entrepreneurial activity, business development, marketing support.

Список використаної літератури:

1. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року / Міністерство економіки України. 2024. 25 січня. URL: www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=454b13bc-3503-4185-b59d-b60f6467748c&title=ProektStrategiiVidnovlennia-StalogoRozvitkuTaTsifrovoiTransformatsiiMalogoTaSerednogopidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku

2. Як повномасштабна війна відобразилася на кількості інтернет-користувачів в Україні / 2024. 15 квітня. URL: slovoidilo.ua/2024/04/15/infografika/suspilstvo/yak-povnomasshtabna-vijna-vidobrazylasya-kilkosti-internet-korystuvachiv-ukrayini

3. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні / Центр економічного відновлення (CER), ADVANTER GROUP, Програма розвитку ООН (UNDP). Київ, 2024. 86 с. URL: www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В СВІТІ НОВИХ РЕАЛІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Латковська Т.А.

*завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор*

Сучасна Україна зіткнулася з величезними викликами у різних сферах внаслідок активних та кривавих воєнних дій. Ці виклики пов'язані з незаконним вторгненням росії в нашу країну, завдаючи величезні і людські, і економічні втрати. Введення воєнного стану як особливого правового режиму викликало у 2022 році ряд суттєвих та важливих змін у соціальному та економічному житті країни. Повномасштабна війна змінила багато сфер суспільного життя, на фоні яких почали відбуватися глобальні зміни та поглиблюватися кризові явища у системі публічних фінансів.

Спричинивши для нашої країни багато проблем, війна порушила роботу ключових галузей. Сьогодні в складних умовах функціонує економіка України та її

податкова система, в основу якої покладено, сформульовані ще А.Смітом, чотири принципи оподаткування: пропорційність оподаткування, визначеність, зручність та справедливість, актуальність яких і в нас час не оспорується [1].

Податкова система є ключовим елементом економіки країни, оскільки її ефективність має прямий вплив на обсяг інвестицій, розвиток підприємництва та рівень соціального забезпечення. Проблеми, які виникають у цій сфері є надзвичайно важливими, тому що від їх вирішення залежить фінансова стабільність країни, а, отже, і її розвиток.

Сьогодні важливо усвідомлювати всі складні моменти, які знижують ефективність функціонування податкової системи та спричиняють негативні наслідки для економічної стійкості країни.

Розуміючи те, що рівень дефіциту бюджету досяг безпрецедентних для періоду незалежності розмірів, фінансова підтримка України з боку іноземних партнерів дала можливість стабілізувати фінансову ситуацію в країні на першому етапі масштабної війни, однак постало складне питання пошуку механізмів підтримки економіки у воєнних умовах та шляхів забезпечення довгострокової стабільності фінансової системи та її важливих складових – бюджетної та податкової.

Воєнний стан, вимагаючи швидкої адаптації податкової системи до нових реалій, детально регламентується в Конституції України та в українському законодавстві, представляючи собою особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади,

військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Тож, у зв'язку із запровадженням воєнного стану та у зв'язку зі складним положенням в країні, в Податковий Кодекс було внесено багато змін, що передбачали вирішення проблемних питань адміністрування податків, впровадження податкових пільг як для малого бізнесу, так і для інших категорій платників податків. Нажаль проблемних питань адміністрування податків є досить багато, саме вони руйнівним чином спричиняють найбільшу шкоду процедурі справляння податків. Разом із тим, в сучасних умовах глобалізації та розвитку економіки саме ефективне адміністрування податків є ключовим елементом фінансового управління країни.

Усвідомлюючи затяжний характер війни, зменшення масштабів фінансової підтримки від міжнародних організацій та урядів інших країн, держава фактично була змушена повернутись до довоєнного стану оподаткування.

На теперішній час однією з вагомих проблем є ухилення від сплати податків та тіньова економіка, яка охоплює непрозорі й нелегальні економічні операції, спричиняє значний відтік ресурсів від державного бюджету. Тіньова економіка (загально-прийнятого визначення цього поняття немає), як правило, представляє собою економічну діяльність, яка прихована від оподаткування. Причому прихована тіньова діяльність не

відповідно до порушення законодавства, а через несплату податків. Тобто всі види економічної діяльності, що піддаються регулюванню за допомогою податків можна вивести з «тіні», вдосконалюючи, відповідно, податкову систему України. Якщо підприємство стало тіншовим, порушуючи норми податкових законів, то саме вдосконаленням податкового законодавства його і потрібно «лікувати».

Вчені до тіншової економіки відносять такі складові: 1) не прихована від державних органів економічна діяльність, але з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин неоподаткована державою; 2) частково прихована легальна економічна діяльність, у процесі якої відбувається часткове ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів; 3) незаконна, умисно прихована від державних органів економічна діяльність [3].

Ухилення від сплати податків призводить до розвитку ряду негативних тенденцій як в економічній, так і соціальній сфері. Тут необхідно виділити не тільки недостатнє фінансування економічних та соціальних програм, але й величезне зростання корупції. Зрозуміло, що для боротьби з цим явищем необхідно впроваджувати більш сучасні та ефективні методи моніторингу й контролю, не збільшувати розміри штрафів чи ставки податків (зборів), а вдосконалювати демократичні інститути та активізовувати боротьбу з корупцією.

Країна отримала величезний досвід формування податкової політики в умовах воєнного стану і зрозуміло, що податкове законодавство має бути чітким, якісним, зрозумілим та доступним, щоб кожний законослухняний громадянин сплачував податки в обмін на суспільні блага.

Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки спрямована на вирішення ряду важливих завдань для країни і включає заплановані заходи та цілі реформи у

сфері податків до 2030 року. Стратегічними цілями є забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності через збереження рівня мобілізації доходів та зменшенні потреби у зовнішньому фінансуванні; забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС та виконання міжнародних зобов'язань України в частині митної і податкової політики та адміністрування; зміцнення доброчесності та довіри до контролюючих органів через посилення антикорупційних заходів та підвищення прозорості і ефективності процедур управління; підвищення рівня дотримання податкового та митного законодавства платниками податків та контролюючими органами; створення та впровадження сучасних цифрових рішень податкового та митного адміністрування. Ця Стратегія є частиною Плану Ukraine Facility, за виконання якого Україна буде отримувати кошти від ЄС.

Під час війни податкові надходження відіграють надзвичайно важливе значення, забезпечуючи функціонування держави, стабілізуючи економіку, фінансуючи оборонні потреби, підтримуючи соціальні програми. Воєнні дії, створюючи суттєві виклики для наповнення бюджету, впливають на податкові надходження, серед яких: зниження економічної активності (це і вплив міграції населення, руйнація інфраструктури, закриття підприємств); припинення податкових надходжень з окупованих територій. Важливу роль має відігравати цифровізація податкової системи з метою мінімізувати ухилення від сплати податків навіть в умовах війни, необхідність використання новітніх інформаційних технологій для покращення взаємодії між платниками податків та органами фінансового контролю.

Розуміючи необхідність наповнення Державного бюджету коштами, потрібно все ж таки пам'ятати принцип справедливості оподаткування. Чому в такий важкий для

країни час збільшуються податки з доходів фізичних осіб (заробітну плату і вчителів, і лікарів не підвищили, однак вирахування з неї збільшили)? Чому піднімають заробітну плату прокурорам, митникам, податківцям? Вважаємо, необхідно поповнювати бюджет в умовах повномасштабної війни за рахунок коштів, отриманих від боротьби з корупцією, яка сьогодні стала не тільки ключовою загрозою належному управлінню, але й умовою вступу України до НАТО; за рахунок коштів з грального бізнесу; від оптимізації абсолютно непотрібних видатків. Принцип справедливості оподаткування повинен враховувати відношення платника до своїх зобов'язань, ті, хто добросовісно виконує свої зобов'язання і ті, які ухиляються від сплати податків, приховуючи свій дохід.

Список використаної літератури:

1. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів. / пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. – К. [Наш формат](#), 2023. 722 с.
2. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>
3. Організаційно-економічний механізм протидії тіньовій економіці та корупції : монографія / А. В. Лісовий, К. П. Проскура, С. В. Кирпа, А. М. Савченко, М. О. Скорик та ін. ; за заг. ред. А. В. Лісового ; Державний податковий університет. – Ірпінь, 2024. С. 201-214.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Латковський П.П.

*Національний університет
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

Надзвичайно актуальним питанням є трансформація міжнародного права в умовах сучасних глобалізаційних процесів, особливо в контексті постійно змінюваного міжнародного середовища. Під впливом глобалізації міжнародне право набуває певних характерних особливостей, серед яких: 1) розширення сфери застосування міжнародного права: глобалізація привела до появи нових глобальних проблем, таких як зміна клімату, кібербезпека, боротьба з тероризмом, регулювання міжнародної торгівлі. Це викликає необхідність у нових правових нормах і міжнародних угодах; 2) поглиблення взаємозалежності держав: у сучасному світі країни взаємопов'язані в економічному, політичному та культурному аспектах, що спричиняє необхідність більш тісної співпраці на міжнародному рівні.

Однак тут виникає ряд проблем, серед яких і нові виклики, які постають перед міжнародним правом, це: 1) суверенітет держав і міжнародні норми: глобалізація часом ускладнює баланс між дотриманням державного суверенітету та імплементацією міжнародних норм; 2) транснаціональні корпорації: виникнення нових суб'єктів міжнародного права, таких як транснаціональні корпорації, які впливають на формування міжнародних правил.

Російська збройна агресія проти України, яка розпочалася ще у 2014 році з повномасштабним вторгненням²⁴ лютого 2022 року, викликана прямим й опосередкованим застосуванням збройної сили проти суверенітету і територіальної цілісності України, є потужною та руйнівною.

Для підтримання та зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвитку співробітництва між державами світу ще у 1945 році була заснована глобальна міжнародна організація – Організація Об'єднаних націй (ООН). Члени-засновники – 51 держава (у т.ч. Українська РСР), вже станом на 1998 рік ООН нараховувала 185 держав-членів. Із 14 липня 2011 року ООН налічує 193 держави-члени.

Організація Об'єднаних Націй є міжурядовою організацією, яка прагне підтримувати міжнародний мир і безпеку, розвивати дружні відносини між державами, досягати міжнародної співпраці й бути центром для узгодження дій держав. Це найбільша міжнародна й найпотужніша міжурядова інституція у світі, для якої ідея суверенітету, як опори проти прямого підпорядкування з боку іноземної держави, залишається основоположною. Однак у 2022 році світова спільнота переконалася у неспроможності ООН виконувати свої фундаментальні завдання.

ООН має шість основних органів: я; Рада Безпеки; Економічна і соціальна рада (ЕКОСОР); Рада з опіки; Міжнародний суд; і Секретаріат ООН. Система ООН містить безліч спеціалізованих установ, фондів і програм, таких як Група Світового банку, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня продовольча програма, ЮНЕСКО і ЮНІСЕФ. Крім того, неурядові організації можуть отримати консультативний статус в ЕКОСОР та інших установах для участі в роботі ООН.

Причому п'ять країн – Велика Британія, Китай, Радянський Союз (його місце без будь-яких рішень Генасамблеї зайняла Росія), США і Франція – мають «право вето», тобто кожна з цих держав має юридичну можливість заблокувати будь-яке рішення Ради Безпеки ООН, якщо хоч одна з цих держав голосує проти певного рішення, чим постійно користується РФ при розгляді

питань, пов'язаних з її агресією проти України [1], унеможливаючи прийняття будь-якого рішення стосовно ведення війни проти України. Така структура роботи Ради Безпеки ООН пояснюється тим, що після Другої світової війни найбільш потужні, як економічно так і військовою, держави спільно взяли на себе лідерство та зобов'язання по підтримці міжнародного світового порядку. Статут ООН не передбачає жодної процедури, за якою її п'ять постійних членів можуть бути позбавлені права вето або навіть виключені з Ради Безпеки. Нажаль законодавчого механізму для цього немає.

У Статуті ООН прописана стаття, в якій зазначено, що постійний член Ради Безпеки ООН, який є стороною в суперечці, повинен утримуватися від голосування за резолюціями, що стосуються цієї суперечки. Це означає, що росія повинна утримуватися від голосування за або проти резолюцій щодо війни в Україні. Але проблема в тому, що постійні члени Ради Безпеки ООН можуть утриматися від голосування лише добровільно, тож ясно, що росія добровільно не відмовиться від права вето. Зрозуміло, що питань тут дуже багато, однак країна-агресор не може залишатися безкарною і не може робити все що їй завгодно.

США пропонують розширення складу Радбезу ООН, який зможе ефективно вирішувати виклики XXI століття [2]. Сьогодні людство протидіє кризам, про які не могли й подумати багато років тому: зміна клімату, гуманітарні катастрофи, нові технології, штучний інтелект. Основоположні принципи організації ООН підірвало вторгнення постійного члена Ради Безпеки (росії) на суверенну територію України. Тож потрібні кардинальні зміни в роботі Ради Безпеки ООН, ефективне функціонування якої повинно спрямовуватися на підтримку міжнародного миру.

Кожна держава, яка має відношення до міжнародного права, на тлі збройної агресії росії проти України сьогодні піднімає дуже важливі питання, що стосуються суверенного імунітету перед загрозою агресії, санкції проти держави, яка порушує норми міжнародного права і взагалі роль міжнародного права у часи воєнного конфлікту.

Україна активно інтегрується в міжнародну правову систему, впроваджуючи європейські стандарти в національне законодавство. 9 грудня 2024 року виповнилося 76 років Конвенції ООН про запобігання геноциду та покарання за нього, 10 грудня 2024 року виповнилося 76 років проголошення Загальної декларації прав людини. Разом із тим, реальність сьогодення змушує констатувати, що ООН не виправдовує покладених на неї очікувань щодо підтримки міжнародного миру, особливо коли важливими постають питання агресії росії проти України для міжнародного права не тільки сьогодні, але й в майбутньому. Наразі необхідне реформування багатьох міжнародних інституцій, їх адаптування до нових викликів. У відповідь на глобалізацію країнам необхідно об'єднуватися у відповідні блоки, створюючи власні правові механізми, які зможуть конкурувати з глобальними.

Список використаної літератури:

1. Чи можна забрати в росії право вето в Радбезі ООН? <https://rpr.org.ua/news/chy-mozhna-zabraty-v-rosii-pravo-veto-v-radbezi-onn/>
2. «Немає незначних країн». США пропонують розширити Радбез ООН. <https://www.holosameryky.com/a/reforma-radbezu-onn/7782113.html>

КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Марущак А.В.,

*доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового юридичного
інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

Конституційний контроль в умовах дії військового стану є ключовим елементом забезпечення верховенства права, стабільності державної влади та захисту прав людини, навіть у кризових умовах. Адже в умовах війни можуть виникати спроби надмірної концентрації влади чи нівелювання конституційних норм. У такому випадку конституційний контроль виступає механізмом стримувань і противаг. Окрім того, враховуючи міжнародні зобов'язання України (наприклад, у рамках Ради Європи), конституційний контроль забезпечує відповідність дій держави міжнародним стандартам, зокрема Європейській конвенції з прав людини.

У законодавстві України пряме визначення поняття «конституційний контроль» відсутнє. Однак, його сутність розкривається через норми Конституції України та Закон України «Про Конституційний Суд України», які визначають механізми та повноваження органів, що здійснюють таку діяльність. Попри відсутність чіткого визначення у законодавстві, конституційний контроль в Україні фактично регулюється через опис компетенцій Конституційного Суду та його діяльність. Це залишає певний простір для наукових досліджень і доктринального тлумачення.

Для забезпечення дотримання конституції в більшості держав створено інститути конституційного контролю, що виражаються в особі того чи іншого органу конституційної юстиції [1].

Європейську модель конституційної юрисдикції задекларовано в Україні, визначальною ознакою якої є конституційний контроль, який здійснюється централізовано спеціалізованим судовим органом, що не входить до системи судів загальної юрисдикції. Також відомо, що у другій основній (американській) моделі конституційний контроль є децентралізованим і здійснюється судами загальної юрисдикції [2].

Зі становленням конституційних судів (як органів судової влади) конституційний судовий контроль почали ототожнювати з конституційним контролем [3].

Науковець М. Кельман, досліджуючи інститут конституційного контролю, здійснив теоретичне обґрунтування свого погляду на інститут конституційного контролю як на засіб захисту конституцій у національних правових системах континентального права. Зокрема, автор запропонував визначення конституційного контролю, як діяльності, яку проводять компетентні органи задля гарантування пріоритету Конституції, законів та інших нормативних актів [4]. Як видно, науковець розглядає конституційний контроль через його функціональне призначення – гарантування пріоритету Конституції над іншими актами. Тобто, акцентується увага на зосередженні на функціональній меті конституційного контролю і відображаються загальної ідеї верховенства права у національних правових системах континентального права.

Схожою на попередню, є наукова позиція М. Савенко, де пропонується розглядати конституційний контроль як діяльність компетентних судових або спеціалізованих судових органів, спрямовану на перевірку,

оцінку та визначення відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції [5].

Отже, конституційний контроль є системою заходів та дій, здійснюваних компетентними судовими чи спеціалізованими органами з метою перевірки, оцінки та визначення відповідності законів, нормативно-правових актів Основному Закону. Конституційний контроль є важливою складовою демократичної системи, забезпечуючи додержання норм основного закону країни. Однією з найважливіших функцій конституційного контролю є оцінка конституційності при внесенні змін до основного закону [6].

Можна проаналізувати вищевказані наукові підходи і виокремити ряд аспектів, що їх охарактеризовує: чітке акцентування ролі судової гілки влади у забезпеченні верховенства Конституції; відображення реалій національних правових систем, де конституційні суди є основними суб'єктами такого контролю; інтеграція практичного аспекту конституційного контролю у науковий дискурс.

З рішення Конституційного Суду України від 1998 року випливає, що конституційний контроль здійснюється Конституційним Судом України і поділяється на попередній (превентивний) та наступний конституційний контроль. У першому випадку йдеться про відповідність вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України. У другому – відповідність Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Важливим механізмом забезпечення конституційного контролю є право подання конституційних скарг, закріплене у ст. 55 Конституції України. Згідно іншої статті Основного Закону України, а саме 64, це право не може бути обмежене введенням воєнного стану. Також правові рамки захисту прав людини і громадянина під час дії воєнного стану встановлюються Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 2015 року, де стаття 10 встановлює неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану, серед переліку яких є і суди.

Тобто, у період дії воєнного стану, коли можуть бути обмежені певні права, конституційна скарга залишається засобом перевірки законності таких обмежень. Також, не існує обмежень і для виконання інших законодавчавизначених функцій Конституційним Судом України. Тому складність провадження діяльності Конституційного Суду України може полягати у інших причинах, що не містять правового характеру. Наприклад, умови воєнного стану створюють ризики для безпеки суддів та забезпечення нормальної роботи Суду. У воєнний час посилюється можливість політичного тиску на Суд. Конституційний Суд може отримувати більше звернень щодо відповідності Конституції і постає питання про оперативність вирішення таких справ.

Саме тому вкрай важливим є поствоєнний період, коли Суд відіграватиме важливу роль у перевірці відповідності ухвалених рішень Конституції. Це включає і оцінку конституційності рішень, прийнятих під час війни, і усунення правових колізій, які виникли внаслідок воєнного стану. Тобто підвищується значення післявоєнного контролю для відновлення балансу між верховенством права і політичною доцільністю.

Список використаної літератури:

1. Бакірова І. О. Конституційне звернення та конституційна скарга: переваги та недоліки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 1 (75). С. 93-102
2. Дорошенко Р.В., Шанталій К.С. Роль інституту конституційного контролю крізь призму захисту прав людини в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 86-89.
3. Авер'янова В. Б., Батанов А. В., Баулін Ю. В. Конституція України: Науково-практичний коментар. Ред. кол. Ций В. Я., Битяк Ю. П., Дєнєжний Ю. М. та ін. М. : Вид-во «Право»; М. : Концерн «Видавничий Дім Ін Юре», 2003. 738 с
4. Кельман М.С. Конституційний контроль як засіб захисту конституцій у національних правових системах континентального права. Автореферат дис...канд. юр. наук. Київ. 2001. 23 с
5. Савенко М. Конституційний контроль змін до Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4–5. С. 179–184
6. Берч В. В. Особливості здійснення конституційного контролю за внесенням змін до Конституції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Ужгород, 2023, N N 6. С.98-101
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України: *Рішення Конституційного суду України* від 09.06.1998 № 8-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98#Text> (дата звернення: 11.12.2024р.)

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ЕКСТРАДИЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Марчук В.В.

*асистент кафедри міжнародної та
кримінальної юстиції,
директор Чернівецького
навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Останнім часом у засобах масової інформації часто можна почути про екстрадицію, яка здійснюється правоохоронними органами однієї держави на запит правоохоронців з іншої держави щодо осіб, які вчинили злочини на їхній території. Актуальною ця процедура є і для нашої держави після Революції гідності, яка призвела до конституційного перевороту в Україні, в результаті чого ряд високопосадовців, яким інкримінується вчинення тяжких злочинів, втекли з території України і відповідно щодо них були направлені екстрадиційні запити у країни їхнього переховування. Передусім, це стосується експрезидента України В. Януковича, який наразі перебуває у Росії, яка відмовляється проводити таку видачу, мотивуючи це різними причинами. Зокрема, це відбувається з причин того, що нібито Україна після перевороту – це нова держава, щодо якої РФ не має жодних міжнародних зобов'язань. Також з російської сторони часто проголошується, що В. Януковича українська влада переслідує за політичними мотивами і існує імовірність порушення його прав, гарантованих міжнародно-правовими актами, у яких визначаються міжнародні стандарти прав людини. Крім цього, нині, враховуючи злочинні дії РФ щодо України в контексті здійснення

агресії і ведення повномасштабної війни, видано Міжнародним кримінальним судом ордер на арешт путіна і тут виникає маса проблемних питань, які практично не мають вирішення.

Як бачимо, процедура екстрадиції на практиці, особливо, коли йдеться про видачу високопосадовців, є надзвичайно складною і проблематичною. Як вирішувати такі проблеми безпосередньо правоохоронцям з різних держав при співпраці, яким законодавством чи міжнародно-правовими актами керуватися, за яких обставин держава може не видавати особу? Як видається, усі ці питання лежать не тільки у площині нормативно-правового регулювання, їхнє вирішення потребує виваженого та більш ґрунтовного аналізу з врахуванням як нормативно-правової бази, так і правової доктрини. Тому питання про поняття, сутність, природу екстрадиції є надзвичайно важливим і, на нашу думку, саме з них потрібно розпочинати дослідження питання про проблемні аспекти в діяльності правоохоронних органів при реалізації процедури екстрадиції.

Загалом варто зазначити, що інститут екстрадиції має комплексний характер, оскільки його регулювання здійснюється як на рівні національного законодавства, так і в межах міжнародного права. При цьому, у внутрішньодержавному праві екстрадиція є системою правових норм, розподілених між різними галузями права: конституційним, кримінальним та кримінально-процесуальним. Така фрагментованість значно ускладнює як правову регламентацію, так і практичне застосування цього інституту.

До проблемних аспектів регулювання екстрадиції належить також відсутність єдиної термінології, яка була б уніфікована в правовій доктрині та договірній практиці. У юридичній літературі та міжнародних угодах паралельно

використовуються різні терміни, такі як «екстрадиція», «видача особи», «видача правопорушників», «видача злочинців». Така різноманітність у термінології може спричиняти правову невизначеність і ускладнювати співробітництво між державами.

Багато науковців визначають екстрадицію як процес передачі особи, підозрюваної або засудженої за злочин, із території однієї держави до іншої для здійснення правосуддя. Відомий учений Л. Оппенгейм трактує видачу злочинців як передачу обвинуваченого або засудженого особі державі, на території якої цей злочин було вчинено, або державі, яка винесла вирок, якщо підозрюваний чи засуджений наразі перебуває в іншій країні.

Окремі дослідники підкреслюють, що процедура екстрадиції повинна відповідати нормам міжнародного права та спрямована на забезпечення справедливого притягнення до кримінальної відповідальності або виконання призначеного покарання. У цьому контексті важливо враховувати як правові норми, так і гуманітарні аспекти, що ускладнює баланс між інтересами правосуддя та дотриманням прав людини.

Р. М. Валесв зазначає, що «видача злочинців належить до інститутів міжнародного права, які перебувають на стику міжнародного та внутрішньодержавного права». На думку автора, це підкреслює комплексний характер цього інституту. Він визначає екстрадицію як «акт правової допомоги, що базується на міжнародних договорах та загальновизнаних принципах міжнародного права і полягає у передачі державою, на території якої перебуває обвинувачений або засуджений, цієї особи іншій державі, яка вимагає її видачі. Така передача може здійснюватися державі, на території якої було вчинено злочин, державі, громадянином якої є ця особа, або державі, яка постраждала від злочину, з метою

притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку» [3].

О. І. Виноградова, у свою чергу, пропонує наступне визначення: «видача — це процес, заснований на міжнародних договорах, загальновизнаних принципах міжнародного права та нормах внутрішнього законодавства. Він полягає у правовій взаємодопомозі між державами, яка виражається у передачі підозрюваного, обвинуваченого або засудженого особи з території однієї держави до іншої. Видача здійснюється державі, на території якої було вчинено злочин, державі, громадянином якої є особа, або державі, що постраждала від злочину, для притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку суду».

Обидва автори акцентують на складній природі екстрадиції, що поєднує міжнародно-правові та внутрішньодержавні аспекти, а також на її ключовій меті — забезпеченні правосуддя через міжнародну правову співпрацю.

Отже, на підставі аналізу запропонованих дефініцій можна стверджувати, що, по-перше, терміни «екстрадиція» та «видача особи» слід сприймати як синоніми, по-друге, екстрадиція (видача осіб) — це певний складний процес, а не одночасний акт, оскільки вона складається з декількох процесуальних дій. Причому іфактична іпередача іособи на іміждержавному ікордоні ічи то на території іоднієї із ідержав, є іневід’ємною іскладовою іпроцесу івидачі, іале іне самодостатньою

Таким чином, екстрадиція становить складну юридичну процедуру, практичне здійснення якої неможливе без звернення до норм конституційного, кримінального, кримінально-процесуального та інших галузей права. Тому інститут видачі включив до свого складу норми різних галузей права, а також і норми

міжнародного права як окремої правової системи. Відповідно перший підхід про міждисциплінарну природу інституту екстрадиції, на нашу думку, більш наближений до істини.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Лихова С., Свистуленко М. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції. *Право України*. 2001. № 1. С. 123.
3. Нестеренко С. С. До визначення поняття екстрадиції у міжнародному праві. *Актуальні проблеми держави і права*. URL:<http://www.apdp.in.ua/v50/50.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Матенко Є. П.

*викладачка, спеціаліст вищої категорії,
Чернівецького фахового коледжу
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»,
викладач-методист*

В умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року [2], ринок праці України переживає складний період адаптації до нових соціально-економічних і політичних змін. Ускладнилася ситуація з працевлаштуванням, є дефіцит робочої сили, особливо потреба в персоналі робітничих професій, постраждали сектори великого бізнесу, значна

кількість власників малого та середнього бізнесу були змушені зачинятися, деякі підприємства були зруйновані або вимушені переорієнтувати свою діяльність чи переміщатися в іншу місцевість тощо. Міграція та мобілізація стали одними із ключових причин браку кваліфікованих працівників, зокрема переселенців, які були змушені залишати свої домівки, майно, роботу та тікати від війни до відносно небезпечних регіонів України.

Тому, одним з найактуальніших питань ринку праці на сьогодні є працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО).

Статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Тобто це особи, які перемістились зі своїх постійних місць проживання в інші міста/села, проте залишаються у межах України та можуть користуватися її захистом, зокрема реалізувати своє право на працю. При цьому вони не завжди ефективно можуть цим скористатися з-за різних причин – відсутність роботи за їхньою спеціалізацією, мала кількість вакансій у даному регіоні та ще й психологічні чинники тощо. Тому без працевлаштування та отримання доходу ВПО не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе та своєї сім'ї. Але, трудове законодавство вказує на те, що держава створює умови для ефективної зайнятості ВПО та сприяє їх працевлаштуванню.

Незважаючи на повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року в Україні не припиняв свої роботи Державний центр зайнятості, докладаючи неймовірних зусиль, аби мінімізувати втрати людського потенціалу та протидіяти поширенню безробіття, особливо серед ВПО. Центри зайнятості залишаються базовими установами, які реалізують державну політику у сфері працевлаштування населення та трудової міграції [1; 5].

Якщо ВПО не припинила трудовий договір через те, що не мала можливості продовжувати роботу за трудовим договором за попереднім місцем проживання, має право його припинити в односторонньому порядку через центри зайнятості[1; 4].

Тому, у разі втрати роботи ВПО має право звернутися до центру зайнятості за місцем реєстрації ВПО особисто або зареєструватися як безробітна через Портал Дія на підставі довідки про взяття на облік ВПО та отримати статус безробітного. При цьому ВПО можуть отримати матеріальну допомогу впродовж трьох місяців з наступного дня після отримання статусу безробітного.

Після надання статусу безробітного ВПО співпрацює з кар'єрним радником центру зайнятості для подальшої співпраці щодо пошуку майбутньої роботи. Кар'єрний радник разом з безробітною ВПО складає індивідуальний план працевлаштування, визначає комплекс послуг та рекомендацій з урахуванням рівня професіоналізму, ступеня трудової мотивації, який допоміг би пришвидшити процес працевлаштування у регіоні[6]. *Завдяки взаємодії кар'єрного радника з ВПО, останні обирають найбільш оптимальний для себе варіант щодо працевлаштування та отримують бажану роботу за фахом.*

До речі, в Україні створена єдина база вакансій, яка містить пропозиції про роботу, як від центрів зайнятості, так і з найбільших сайтів із працевлаштування. Це дозволяє

роботодавцю швидко знайти працівника, а безробітному ВПО – нове робоче місце.

Для безробітних ВПО центри зайнятості надають можливість безкоштовно навчатися у закладах освіти, що здійснюється за кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. [7]. Навчання відбувається з урахуванням потреб ринку праці регіону, що гарантує подальше працевлаштування ВПО після навчання.

Окрім цього безробітні ВПО мають право на отримання ваучера на навчання за сприянням Державної служби зайнятості. Ваучер – це документ, що дає змогу безоплатно підвищити кваліфікацію або отримати нову професію за затвердженням Міністерства України переліком зі 124 професій та спеціальностей. Вартість ваучера не може перевищувати 10-кратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1; 7].

Задля сприяння працевлаштуванню ВПО державою передбачено механізм компенсації витрат роботодавцю на оплату їх праці на період воєнного стану: за кожного працівника-ВПО роботодавець на сьогодні отримує вісім тисяч гривень упродовж 3-х місяців. Якщо він візьме на роботу переселенця з інвалідністю, то отримуватиме компенсацію пів року [7].

Іншим аспектом сприяння працевлаштування ВПО є запровадження українським урядом грантів на започаткування або розвиток вже діючого бізнесу, де обов'язковою вимогою є створення робочих місць. Наприклад, «Власна справа», «Грант для ветеранів та їх подружжя»[1; 3; 7].

Для того щоб знайти роботу ВПО необхідно удосконалювати свої навички, не боятися підвищувати кваліфікацію, навчитися презентувати себе роботодавцям, бути готовими до конкуренції, розглядати вакансії з

гібридним форматом роботи, адже ринок праці постійно змінюється. І найголовніше – бути впевненим у собі, ніколи не здаватися та вірити, що проблема працевлаштування врешті-решт буде вирішена.

Як говорив Стів Джобс «Якщо ти ще не знайшов те, що шукав, не припиняй пошуків. Не зупиняйся. Оскільки це стосується суті речей, ти не прогавиш моменту, коли справді знайдеш це» [8].

Список використаної літератури:

1. Працевлаштування переселенців через центри зайнятості: з якими проблемами стикаються ВПО? вебсайт. URL:<https://www.helsinki.org.ua/articles/pratsevashtuvannia-pereselentsiv-cherez-tsentry-zayniateosti-z-iakymy-problemamy-stykaiutsia-vpo/>(дата звернення: 07.12.2024).

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>] (дата звернення: 05.12.2024).

3. Програма компенсацій за працевлаштування ВПО: підтримку від держави зможе отримати новий бізнес: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-kompensatsii-za-pratsevashtuvannia-vpo-pidtrymku-vid-derzhavy-zmozhe-otrymaty-novyi-biznes>(дата звернення: 06.12.2024).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/T141706?an=343> (дата звернення: 05.12.2024).

5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 05.12.2024).

6. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації зареєстрованих безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 р. № 446. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

7. Що пропонує Служба зайнятості внутрішньо переміщеним особам? вебсайт. URL:<https://old.dcz.gov.ua/storinka/kompensaciya-robotodavcyam-za-vpo> (дата звернення: 07.12.2024).

8. 25 наснажливих цитат Стіва Джобса: вебсайт. URL:<https://vogue.ua/article/vogueman/lifestyle/25-vdohnovlyayushchih-citat-stiva-dzhobsa-43716.html> (дата звернення: 08.12.2024).

НОВІ ВИКЛИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СУДОЧИНСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ З ВОЄННИМ СТАНОМ

Нашинець-Наумова А.Ю.

заступник декана Факультету права та міжнародних відносин

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

доктор юридичних наук, професор

Зовнішні та внутрішні загрози незалежності судової влади під час війни, особливості судових спорів та функціонування Великої Палати Верховного Суду, процесуальний імунітет відповідача у спорах з державою, диджиталізація правосуддя, застосування інформаційних технологій та можливості використання штучного інтелекту, відповідальність за воєнні злочини й компенсація збитків, спричинених війною, необґрунтовані активи та санкції як нетиповий правовий режим

приватного права – невичерпаний перелік питань, які стоять наразі перед судовою системою.

Війна спричинила багато викликів для судової системи України. Проте конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Після вторгнення агресора суди деякий час відходили від шоку. На сайті судової влади України майже всі розміщували оголошення, що справи знімаються з розгляду. Попри всі труднощі судова влада змогла організувати безперебійну роботу в умовах війни.

За офіційними даними за час повномасштабного вторгнення знищено чи пошкоджено 131 будівлю суду (15 з них – вціліли, 116 – пошкоджені). За підрахунками ДСА України, на відновлення цих будівель потрібно 2 млрд грн. Крім того, за даними ВРП, станом на сьогодні не працюють 33 суди в Луганській області, 45 – в Донецькій, 27 – в АР Крим, 11 – в Харківській, 23 – в Запорізькій, два – в Херсонській, а також один суд – у Сумській області.

На сьогодні проведення судового засідання в режимі відеоконференції стало вже звичним елементом здійснення судочинства в Україні.

Механізм проведення судових засідань у дистанційному форматі, без присутності учасника справи безпосередньо в залі судового засідання, допоміг значно нормалізувати здійснення правосуддя в умовах війни. Суди йдуть назустріч учасникам справи, які бажають взяти участь у засіданні онлайн. Проте умови воєнного стану перешкоджають реалізації права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб.

Наразі в Україні немає повністю безпечних місць і майже щодня у кожній області нашої держави лунають сирени. Звісно, це вимагає від громадян дотримання правил безпеки. Тому судді, працівники суду та учасники

справи мають прямувати до укриттів, а на додаток до сирен – ми ще й мали деякий час тривалі відключення світла.

Суди, які знаходяться на відносно безпечній відстані від місцевості, де ведуться бойові дії, відновили розгляд справ у судових засіданнях. Водночас участь сторони в режимі відеоконференції за допомогою власних технічних засобів активно застосовується під час воєнного стану.

На нашу думку, доцільно додати воєнний стан як ще одну підставу для проведення засідань онлайн або взагалі прибрати з норми подібні умови та зробити відеоконференції повноцінною альтернативою звичайного засідання.

Враховуючи те, що в умовах воєнної агресії проти України особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною для учасників справи — можливість участі у засіданні онлайн є необхідним елементом.

Судова практика свідчить, що суди здебільшого задовольняють клопотання учасників справи, якщо наявна відповідна технічна можливість.

Воєнний стан в Україні вніс свої корективи у процес розгляду судових справ. Попри це судова система витримала удар та продовжує працювати на професійному рівні.

Так, протягом 2022-2023 років було:

- забезпечено підключення до підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» Великої Палати Верховного Суду, Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду;
- затверджено за погодженням із Міністерством цифрової трансформації України галузеву Програму інформатизації місцевих та апеляційних судів і проєкту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки (прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року № 3200-IX)

Серед нововведень, можна виокремити наступні:

1. Термін «офіційна електронна адреса в ЄСІТС» замінили на «електронний кабінет в ЄСІТС», що спрощує інтерпретацію цього інструменту учасниками судового розгляду

2. Накладено обов'язок реєстрації електронного кабінету в ЄСІТС для всіх юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців

3. Матеріали судової справи можуть бути у формі, що визначена в положенні про ЄСІТС, яке затверджується Вищою радою правосуддя. Тобто, на сьогодні немає необхідності у виключно паперовій формі. Але, в електронній формі це робиться виключно через ЄСІТС.

4. Сторони тепер можуть надсилати документи через ЄСІТС іншим учасникам справи у разі наявності в них електронного кабінету. У разі відсутності в учасника справи електронного кабінету суд надсилає всі судові рішення такому учаснику в паперовій формі рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

- Державна судова адміністрація України, як державного замовника, унесено до Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки (Постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 № 2360-IX);

- запроваджено електронну авторизацію в Електронному суді з використанням «Дія-підпис» та системи ID.GOV.UA. Це надало змогу громадянам, які в умовах війни виїхали за кордон, користуватися сервісами електронного судочинства з території інших країн, де

неможливо отримати електронний підпис Українського Акредитованого центру сертифікації ключів;

- доопрацьовано функціонал підсистеми відеоконференц зв'язку в частині забезпечення можливості збереження записів судових засідань у централізованому файловому сховищі, що дає змогу судам відмовитися від записів судових засідань на компакт-дисках. Щорічна економія коштів судів на цих витратах становитиме орієнтовно 15-20 млн гривень;

- впроваджено телеграм-чат-бот Єдиного інформаційно-довідкового центру судової влади України, який надає можливість громадянам дистанційно отримувати необхідну інформацію про стан розгляду справ;

- реалізовано автоматизований сервіс проведення судами онлайн-трансляцій судових засідань на вебпорталі судової влади України;

- реалізовано можливість дистанційного ознайомлення із записами судового засідання в електронних кабінетах учасників справ після сплати судового збору;

- реалізовано механізм надсилання документів іншим учасникам судового процесу (за наявності в них Електронних кабінетів);

- забезпечено інтеграцію підсистеми «Електронний суд» із сервісами Дія. Уже на сьогодні, завдяки реалізованому адміністратором Електронного суду, ми надсилаємо до Дії повідомлення про дату й час судових засідань та судові рішення разом з електронними підписами суддів, які можна за необхідності завантажити в мобільний телефон. Також з'явилась можливість для Дії сервісів із надсилання електронних виконавчих документів та онлайн-оплати штрафу й судового збору за постановами у справах про адміністративне правопорушення;

• за рахунок Проєкту Європейського Союзу Е-послуги та кібербезпека розроблено модуль автоматизованої взаємодії з іншими автоматизованими системами ЄСІТС, упровадження якого забезпечить отримання даних з інших електронних інформаційних ресурсів, держателями (адміністраторами) яких є органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Як висновок необхідно зазначити, що звісно ж, судова система дещо змінила формат роботи під час війни. Проте найголовніше, що судова гілка влади продовжує працювати, удосконалюватись і розвиватись, ми всі бачимо, що працівники докладають максимум зусиль для вирішення найскладніших питань за будь-яких обставин задля забезпечення доступності правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Судочинство під час війни: судді ВС розповіли про виклики та особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1576075/>

2. Мирошніченко І. Судове засідання онлайн: як це працює під час війни. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudove-zasidannya-onlayn-yak-ce-pracyue-pid-chas-viyni.html>

3. Сальніков О. Воєнні роки для ДСА: здобутки та плани по інформатизації судів і правосуддя. Режим доступу: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1451214/>

4. Горецький О. Доступ до правосуддя під час війни – успіхи, загрози, рекомендації. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/dostup-do-pravosuddya-pid-chas-viyni--uspihi-zagrozi-rekomendaciyi.html>

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ ТОВАРІВ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Попович О.В.

*доцент кафедри загальнотеоретичної
юриспруденції та прав людини Чернівецького
навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

Томаш Л.В.

*директор Буковинської державної
сільськогосподарської дослідної станції Інституту
сільського господарства Карпатського регіону НААН
кандидат юридичних наук*

Зміна векторів зовнішньої та внутрішньої політики України у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації, активна співпраця з країнами-членами ЄС на виконання меморандуму про надання макрофінансової допомоги стали своєрідними каталізаторами зміни умов існування контрабанди як суспільно небезпечного діяння, а також появи нових та модернізації існуючих способів, форм та видів контрабанди товарів. Як, абсолютно доречно, зауважує Барган С.С.: «поширення контрабанди за допомогою перевезення гуманітарних вантажів створює значний ризик для формування і посилення нових потоків контрабанди» [1, с. 138]. З урахуванням зазначеного, питання протидії найбільш небезпечним проявам «товарної» контрабанди продовжують набирати обертів та водночас потребують правового вирішення проблемних аспектів.

Домінуючим засобом протидії контрабанди товарів у економічностабільних європейських країнах із високим рівнем правової свідомості та правової культури громадян є економічне стимулювання, що сприяє не лише збільшенню обсягів легальної торгівлі, а й виступає як механізм втручання у мотиваційні фактори контрабандистів. Такий підхід зумовлений у визначенні в якості причин зародження контрабанди високу митну тарифікацію, обмеження обігу певної продукції, наявністю заборон чи обмежень на вивіз цього товару або продукції [2, с. 165]. Поряд з тим, до числа ефективних механізмів стимулювання в таких країнах віднесені податкові пільги, спрощений митний контроль, залучення до обговорення проблем тощо. Частина держав Європейського Союзу, зокрема Польща, Румунія, Італія, Литва, Швеція, Німеччина, Угорщина в якості основного засобу протидії контрабанді товарів визначають кримінальну відповідальність.

Наявність (або відсутність) кримінально-правової заборони контрабанди товарів дозволяє розділити держави на наступні групи: 1) контрабанда товарів є кримінальним правопорушенням (Іран, Нідерланди, Швейцарія, Франція, Туреччина, Китай тощо); 2) контрабанда товарів не є кримінальним правопорушенням (Австрія, Бельгія, Норвегія); 3) контрабанда товарів є не кримінальним, а правопорушенням іншого виду (Ірак, Індія, Великобританія, ФРН, США) [3, с. 344].

У зв'язку із прийняттям Європейським парламентом та Радою ЄС від 5 липня 2017 року Директиви № 2017/1371 в якій наголошено на необхідності за «злочини, вчинені фізичними особами, що шкодять фінансовим інтересам ЄС передбачення мінімального кримінального покарання» [4], можемо констатувати, що очевидною тенденцією є посилення відповідальності за контрабанду товарів та

домінування позиції, що одним із найбільш дієвих способів (засобів) захисту суспільних відносин від протиправних посягань у тому числі контрабанди товарів була і залишається криміналізація суспільно небезпечних діянь, тобто визначення обсягу злочинного діяння, а також виду та розміру покарання, яке необхідно застосовувати за його вчинення, встановлення кримінально-правової заборони у такій законодавчій формі, яка б відповідала об'єктивним потребам суспільного розвитку.

З метою обмеження подальшого розповсюдження, масштабів дестабілізуючого впливу та подолання цього негативного явища Законом України [5] № 3513-IX від 9 грудня 2023 року контрабанда товарів визначена як самостійний склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 201-3 КК України.

Водночас криміналізація товарної контрабанди супроводжувалась диференціацією кримінальної відповідальності за контрабанду як форму суспільно небезпечної, протиправної, винної, кримінально караної поведінки з урахуванням різновиду її предмета, а також його вартості/розміру.

Так, за різновидом предмета та його вартістю/розміром визначені наступні статті КК України: «1) ст. 201 КК України – культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя або боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації); 2) ст. 201-1 КК України – лісо-, пиломатеріали цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріали необроблених, а також інші лісоматеріали, заборонені до вивозу за межі митної території України; 3) ст. 201-3 КК України – товари у значному розмірі (крім підакцизних товарів та електричної енергії); 4) 201-4 КК

України – підакцизні товари (крім електричної енергії) у значному розмірі» [6, с. 344].

Такий підхід законодавця обумовлює проблему доцільності передбачення цих предметів у самостійних статтях, тобто обґрунтованості такої диференціації кримінальної відповідальності за контрабанду.

Побудова Особливої частини КК України зумовлена необхідністю врахування потреби у диференціації кримінальної відповідальності [7, с. 136]. Остання фактично являє собою таку прерогативу законодавця, яка повинна забезпечувати різне вирішення питань кримінальної відповідальності особи залежно від характеру та ступеня суспільної небезпеки вчиненого та (або) особи винного, а використовувані засоби диференціації кримінальної відповідальності повинні враховувати системні зв'язки, які або вже існують між кримінально-правовим нормами, що містять склади відповідних правопорушень, або виникнуть у зв'язку із результатами процесу законотворення. Досліджуючи різновиди контрабанди, можна зробити висновок, що це логічне і, на перший погляд, просте правило законодавчої техніки не дотримується.

Так, О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан розглядаючи вартість як основний показник суспільної небезпечності будь-якої контрабанди, за виключенням контрабанди зброї, радіоактивних матеріалів, наркотичних засобів, тобто таких предметів, що обмежені чи вилучені з цивільного обороту, констатують відсутність достатніх підстав визначення контрабанди підакцизних товарів, наприклад, тютюнових виробів більш суспільно небезпечним, ніж контрабанду у тих самих розмірах брендового одягу чи взуття, побутової чи сільськогосподарської техніки тощо [8, с. 75].

Такий повергнений аналіз диференціації кримінальної відповідальності за контрабанду має постановочний характер і покликаний швидше виявити проблему, ніж її вирішити у цій науковій публікації.

Таким чином, виокремлення за видом предмету кримінально-правової норми про контрабанди товарів як самостійного складу кримінального правопорушення є недоцільним, оскільки використання законодавцем засобів диференціації кримінальної відповідальності може бути ефективним інструментом лише за умови урахування системних зв'язків кримінально-правових норм, у які відбувається втручання та збалансованості й адекватності відповідної диференціації.

Список використаної літератури:

1. Барган С.С. Способи вчинення контрабанди в умовах воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Випуск 6. С. 137-142.

2. Живко З.Б., Головач Т.М., Боруцька Ю.З. Контрабанда та митна безпека : основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 3 (63). С. 161-168.

3. Налуцишин В.В. Контрабанда : кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 343-347.

4. Про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами : Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського парламенту та ради ЄС від 05 липня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text (дата звернення: 29.03.2024).

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо

криміналізації контрабанди товарів : закон України № 3513-ІХ від 9 грудня 2023 року. *Офіційний вісник України*. 2024. № 10. Ст. 578.

6. Налуцишин В.В. Контрабанда : кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 343-347.

7. Лященко В.Л. Засоби диференціації кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, визначені в Особливій частині КК України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 5. С. 135-142.

8. Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3. С. 75–94.

ФОРС-МАЖОР ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Тодорюк Д.Б.

*викладач Чернівецького фахового коледжу
Київського університету інтелектуальної
власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

У сучасних умовах існування суспільства проблема регулювання цивільно-правових відносин в умовах форс-мажору стає все більш важливою та актуальною. Адже форс-мажорні обставини є непередбачуваними та перешкоджають належному виконанню зобов'язань.

Верховний Суд у постанові по справі № 910/9258/20, наголошує: «Форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні сторона повинна довести, що ці обставини були форс-мажорними саме для даного випадку виконання зобов'язання» [1].

Дійсно, за загальним правилом, неможливість виконати зобов'язання внаслідок дії обставин непереборної сили відповідно до вимог законодавства є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання (ч. 1 ст. 617 Цивільного кодексу України)[2].

Особливу увагу варто приділити саме визначенню поняття «форс-мажорні обставини»: «Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безлади, вторгнення, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України, експропріація, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізиція, громадська демонстрація, блокада, страйк, аварія, протиправні дії третіх осіб, пожежа, вибух, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень та актами державних органів влади, закриття морських проток, ембарго, заборона (обмеження) експорту/імпорту тощо, а також викликані винятковими погодними умовами

і стихійним лихом, а саме: епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромодження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання і зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо» [3, ст.14-1].

Даний перелік є досить широким, проте він не є вичерпним. Торгово-промислова палата України встановлення наявності та засвідчує факт форс-мажорних обставин шляхом видачі сертифікату. Проте, Південно-західний господарський апеляційний суд в окремій думці по справі № 916/4865/23 від 17 жовтня 2024 року наголошує «наявність сертифікату Торгово-промислової палати України про форс-мажор суд має оцінювати у сукупності з іншими доказами, тобто дані обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні сторона, яка посиляється на них як на підставу неможливості належного виконання зобов'язання, повинна довести їх наявність не тільки самих по собі, але і те, що вони були форс-мажорними саме для даного конкретного випадку. Водночас сторона, яка посиляється на форс-мажор, має довести причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажором та неможливістю виконати конкретне зобов'язання» [4].

Так, ч.2 ст. 218 Господарського кодексу України передбачено, що «у разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності»[5]. Тобто особа не звільняється від виконання зобов'язання, якщо сторони не

домовилися про інше. Боржник повинен довести, яким саме чином форс-мажор унеможливив виконання такого зобов'язання.

З цього питання виникає чимало дискусій. Як раніше зазначалось це зумовлено більше непередбачуваністю форс-мажорних обставин. Наявність сертифікату Торгово-промислової палати України щодо засвідчення факту форс-мажорних обставин не є беззаперечним доказом існування таких обставин.

«Сертифікат видається торгово-промисловою палатою за зверненням однієї зі сторін спірних правовідносин (сторін договору), яка (сторона) оплачує (за винятком суб'єктів малого підприємництва) послуги торгово-промислової палати. Водночас інша сторона спірних правовідносин (договору) позбавлена можливості надати свої доводи і вплинути на висновки торгово-промислової палати.

Таке засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) може вважатися достатнім доказом про існування форс-мажорних обставин для сторін договору, якщо вони про це домовилися, але не пов'язує суд у випадку виникнення спору між сторонами щодо правової кваліфікації певних обставин як форс-мажорних»[6].

Отже, керуючись правовою позицією Верховного суду, можна зробити висновок, що форс-мажорні обставини мають свої ознаки, головною з яких є непередбачуваність. Тому особа, яка неналежно виконала зобов'язання, не несе відповідальність за таке виконання. Проте, форс-мажор не є автоматичною підставою для звільнення від виконання зобов'язань, стороною договору має бути підтверджено не факт настання таких обставин, а саме їхня здатність впливати на реальну можливість виконання зобов'язання. Крім цього, повинні бути встановлені причинно-наслідкові зв'язки між форс-

мажорними обставинами та неможливістю виконання зобов'язання.

Список використаної літератури:

1. Постанова КГС ВП від 06.06.2023 року у справі №910/21100/21. URL: <https://protocol.ua>

2. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

4. Окрема думка Південно-західного господарського апеляційного суду у справі № 916/4865/23[Електронний ресурс]URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122372506>

5. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

6. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 19.08.2022 у справі №908/2287/17[Електронний ресурс]URL:<https://verdictum.ligazakon.net/document>

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Факас І.Б.

*доцент кафедри цивільного, господарського
права та приватно-правових дисциплін
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Захист персональних даних у сучасному світі набув стратегічного значення через цифровізацію суспільства, широке використання технологій та доступність інформації. У цивільному судочинстві ця проблема стає особливо гострою через необхідність балансу між правом на приватність та принципом відкритості судового процесу.

Категорія захисту персональних даних є багатоаспектною і може розглядатись у різних значеннях, а саме: 1) окреме особисте немайнове право особи; 2) елемент права на повагу до приватного життя; 3) гарантія забезпечення права на повагу до приватного життя або гарантія забезпечення інформаційної безпеки людини і держави 167 в глобальному контексті; 4) специфічний спосіб цивільно-правового захисту особи; 5) окремий інститут інформаційного права тощо [1].

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [2] повноваження щодо контролю за дотриманням законодавства про захист персональних даних покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. 2023 року до Уповноваженого надійшло 1205 звернень (1336 повідомлень) щодо ймовірного порушення права на захист персональних даних[3]. За результатами Пошуку за контекстом «захист персональних даних» в Єдиному державному реєстрі судових рішень у 2024 р.(станом на 15 грудня)знайдено 9728 рішень судів першої інстанції, прийнятих у порядку цивільного судочинства[4]. Зазначене *свідчить* про численність порушень у сфері захисту персональних даних.

Так, наприклад, у провадженні Личаківського районного суду м. Львова розглядалася справа про

заборону використання персональних даних, - Позивачі звернулися до суду з позовом до відповідачів, в якому просили зобов'язати відповідачів не обробляти, не використовувати, не поширювати та знищити персональні дані позивачів,. Позивачі зазначили, що добровільно не надавали згоди на обробку своїх персональних даних, а, оскільки відповідачі отримали персональні дані шляхом введення їх в оману, вони змушені були звернутись до суду за захистом своїх прав . За результатами розгляду справи позов було задоволено[5].

Особливості захисту персональних даних у цивільному судочинстві полягають у збалансуванні права на захист особистої інформації з принципами гласності та відкритості судового процесу. Суд зобов'язаний забезпечити конфіденційність персональних даних, таких як медична інформація, відомості про особисте життя, майновий стан тощо, водночас гарантуючи доступність інформації про хід розгляду справи для суспільства. Для цього можуть застосовуватися різні засоби, як-от розгляд справи в закритому судовому засіданні, вилучення персональних даних з публічних текстів судових рішень або впровадження дієвих механізмів анонімізації даних у відкритих судових документах. Важливо, що захист персональних даних у цивільному процесі спрямований на запобігання їхньому неправомірному розголошенню та використанню, що може завдати шкоди правам та законним інтересам особи.

З метою приведення норм національного законодавства у відповідність до європейських вимог Верховна Рада України 20 листопада 2024 р. прийняла за основу [законопроект № 8153](#) «Про захист персональних даних », який є новою редакцією [Закону «Про захист персональних даних»](#), прийнятого у 2010 році[6]. Він має забезпечити більш надійний захист персональних даних,

надати суб'єктам даних ширші права контролю над їх обробкою та розробити дієві механізми для реалізації цих прав, особливо в контексті боротьби з кіберзлочинністю.

- визначаються такі терміни, як «персональні дані», «біометричні дані», «генетичні дані», «згода на обробку персональних даних», «знеособлення персональних даних», «обробка персональних даних», «порушення безпеки персональних даних» тощо;

- встановлюються підстави для обробки персональних даних з деталізацією щодо форми та вимог до згоди на обробку персональних даних (може бути подана у письмовій та електронній формі; шляхом обрання відповідних технічних налаштувань в інтерфейсі веб-сайта; через іншу ствердну дію чи поведінку);

- забороняється обробка чутливих персональних даних;

- врегульовуються особливості обробки персональних даних роботодавцями, правоохоронними органами, а також отриманих для цілей журналістської чи творчої діяльності, в результаті аудіо, відео або фото фіксації публічних заходів;

- встановлюється заборона на обробку персональних даних з іншою метою, ніж та, з якою вони збирались;

- закріплюються права суб'єктів персональних даних та встановлюються обов'язки для контролера та оператора персональних даних, зокрема, призначити відповідальну особу з питань захисту персональних даних;

- встановлюються нові розміри штрафів за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних [6].

Захист персональних даних у сучасному цифровому світі є критично важливим, особливо в контексті цивільного судочинства, де необхідно збалансувати право на приватність з принципом гласності. Аналіз

законодавства, статистики звернень до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та судової практики свідчить про зростаючу актуальність цієї проблеми та численні випадки порушень. Захист персональних даних є багатогранним явищем, що розглядається як особисте немайнове право, елемент права на приватне життя, гарантія інформаційної безпеки та спосіб цивільно-правового захисту. Закон України «Про захист персональних даних» та діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини з прав людини спрямовані на забезпечення дотримання законодавства у цій сфері, проте значна кількість судових справ підкреслює необхідність подальшого вдосконалення механізмів захисту. Прийняття законопроекту № 8153, що є новою редакцією Закону, має на меті гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, посилення захисту, розширення прав суб'єктів даних та впровадження ефективних механізмів протидії кіберзлочинності, що є важливим кроком у забезпеченні інформаційної безпеки особи та держави.

Список використаної літератури:

1. Тимошенко О.А. Захист персональних даних в цивільних правовідносинах: вітчизняне правове забезпечення крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 9. С.165-172.

2. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 34, ст. 481.

3. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році) [URL:https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-9-informatsiini-prava](https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-9-informatsiini-prava) (дата звернення: 17 грудня 2024).

4.Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL:<https://reyestr.court.gov.ua/>(дата звернення: 17 грудня 2024).

5.Рішення у справі № 463/4880/22 провадження № 2/463/104/24 URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116933453>) (дата
звернення: 17 грудня 2024).

6.Рада схвалила законопроект про захист
персональних даних
URL:https://biz.ligazakon.net/news/232077_rada-skhvalila-zakonoprokt-pro-zakhist-personalnikh-danikh)

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ СВОБОДИ У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА: ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Цуркан-Сайфуліна Ю.В.

*заступник директора з наукової роботи
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор*

Свобода є одним із найважливіших принципів, що формує основу правових систем та функціонування громадянського суспільства. Її концепція пройшла значну еволюцію, адаптуючись до змін у суспільстві та відповідаючи викликам кожної історичної епохи. Від моральних уявлень античності до сучасних викликів, свобода залишається ключовим елементом, який визначає розвиток людства.

Ранній період розвитку політико-правових вчень в Стародавній Греції пов'язаний із часом становлення давньогрецької державності. Саме тоді зроблено спробу дати раціоналістичні уявлення про етичні і правові порядки в людських справах і відносинах замість міфологічних [1, с.128].

У стародавній філософії свобода ототожнювалася з моральною автономією особистості та була невіддільною від громадянської відповідальності. Сократ трактував свободу як здатність діяти відповідно до розуму та моралі, тоді як Платон акцентував увагу на гармонії між індивідом і державою. У його баченні кожен громадянин повинен виконувати свою природну роль, підкоряючись принципу справедливості. Аристотель розширив це поняття, виділяючи негативну свободу як звільнення від примусу та позитивну свободу як здатність до самореалізації. Він наголошував на важливості участі в управлінні суспільством для досягнення особистої досконалості.

Основи середньовічного суспільства остаточно сформувалися у Європі в IX–X ст. У цей час склалася система особистих суспільних залежностей (васалітет), а християнська релігія пронизувала собою та регламентувала всі сфери і сторони людського життя [2, с.31].

Середньовічна традиція внесла новий акцент на духовну свободу, підкреслюючи її релігійний аспект. Августин Блаженний вважав, що свобода досягається лише через підпорядкування Божому закону, а Фома Аквінський інтегрував цю ідею в концепцію природного права. Ця епоха стала періодом, коли моральні та духовні аспекти свободи підкреслювали взаємозв'язок між релігійною відповідальністю та правовими нормами, закладаючи основи для подальшого розвитку уявлень про свободу.

Епоха Просвітництва принесла революційне переосмислення поняття свободи. Вона стала асоціюватися

з природними правами людини, які є невід'ємними та універсальними. Джон Локк наголошував на свободі як основі права кожного на життя, власність і незалежність. Жан-Жак Руссо розвинув ідею соціального договору, де свобода полягала у співпраці громадян для створення законів, що відображають «загальну волю». Еммануїл Кант зробив значний внесок у розуміння свободи як автономії особистості, базованої на моральній відповідальності та розумному виборі.

У XIX столітті концепція свободи зазнала глибоких трансформацій у контексті індустріалізації та соціальних змін. Набули особливого значення цінності демократії, суверенності особистості, принцип недоторканності її прав і свобод. Категорія «свобода» активно досліджувалася в економічних, політичних, психологічних та юридичних вченнях [3, с.116].

Гегель вважав, що свобода реалізується через державу, яка виступає найвищою формою суспільного розвитку. Він трактував державу як механізм, що забезпечує гармонію між інтересами індивіда та суспільства. Карл Маркс, у свою чергу, критично ставився до буржуазного розуміння свободи, називаючи її формальною та залежною від економічних умов. Марксова концепція свободи була тісно пов'язана з ідеєю соціальної рівності та ліквідації експлуатації.

Глобалізація змінює уявлення про свободу, сприяючи поширенню демократичних цінностей, але водночас викликаючи напруження між національним суверенітетом і міжнародними стандартами. З одного боку, глобалізація полегшує взаємодію між державами та культурами, але з іншого - створює залежність від глобальних економічних і політичних процесів.

Громадянське суспільство відіграє важливу роль у забезпеченні свободи. Гармонізація традиційних уявлень

про свободу з новітніми реаліями є необхідною для ефективного функціонування суспільства. Розвиток правової культури, інтеграція інноваційних підходів у регулювання суспільних відносин та забезпечення прозорості державних процесів є ключовими для подолання сучасних викликів.

Свобода є багатовимірним явищем, яке не лише відображає історичні традиції, але й адаптується до сучасних умов. Її розвиток вимагає міждисциплінарного підходу, що дозволяє врахувати філософські, соціальні, правові та технологічні аспекти. Це забезпечує основу для сталого розвитку правових систем і громадянського суспільства у світі, що постійно змінюється.

Ключові слова: свобода, філософія права, громадянське суспільство, правова культура, технологічний прогрес.

Список використаної літератури:

1. Котенко, Т. В. Становлення прав і свобод людини у вченнях філософів Стародавньої Греції та Риму. Альманах права, 2020, №11 С.127-133.

2. Краснянська, Н. Д.; Невсїякіна, Г. І. Філософія та основи психології: конспект лекцій. 2023.
http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/11560/1/KL_FOP_GZ_2_Krasn_Nev_2023.pdf(Дата звернення 8.11.2024)

3. Розвиток ідеї свободи в філософських та правових дослідженнях. Право та інновації, 2015, № 3. С. 115-123.

ВДОСКОНАЛЕННЯ АЛГОРИТМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ОСОБЛИВИХ ПЕРІОДІВ В ЧАСТИНІ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Шевчук П.В.

*асистент кафедри загальнотеоретичної
юриспруденції та прав людини
Чернівецького навчально-наукового юридичного
інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»,
прокурор міста*

Норми ст. 615 КПК України передбачають керівнику органу прокуратури повноважень щодо застосування окремих заходів забезпечення кримінального, обрання та продовження певних запобіжних заходів. Відповідні норми у сфері застосування запобіжних заходів, безумовно, суттєво впливають на здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Зокрема, це прослідковується у тому, що значно відбувається розширення повноважень сторони обвинувачення, при цьому, зачіпають процесуальні гарантії прав особи в кримінальному провадженні.

Неледва Н.В. слушно зауважує, що зазначена можливість обрання такого запобіжного заходу, як тримання під вартою та надання дозволу на здійснення затримання з метою приводу суб'єктом, не наділеного повноваженнями у сфері судочинства, може мати наслідки у вигляді відходу нашої держави від взятих на себе Україною зобов'язань на підставі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий відступ допускається під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим зобов'язанням згідно з міжнародним правом - ст. 15 вказаної Конвенції. Враховуючи те, що Україна ще 28.02.2022 доповіла Генеральному секретарю

Ради Європи про відступ від своїх зобов'язань за ст.ст. 5, 8, 13, 15 Конвенції, можна констатувати наявний факт правомірності стосовно обмежень прав на свободу та особисту недоторканність в умовах воєнного стану в національному законодавстві [5, с. 199].

Аналізуючи досліджувані положення ст. 615 КПК України, Сачко О.В. зазначає, що прокурор у відповідних екстраординарних та екстремальних умовах, безумовно, має більшу оперативність дій. Він може невідкладно, до того ж у будь-якому місці, не прив'язаному до адреси юридичної особи, образно кажучи «в польових умовах» розглядати клопотання і приймати відповідні рішення [6, с. 229-230].

На думку Тертишника В.М., такі повноваження прокурору було б доцільно давати відносно особливо тяжких злочинів проти життя, здоров'я, прав та свобод людини (найбільшої цінності в державі за Конституцією України), зокрема, стосовно осіб, які вчинили вбивства, зґвалтування, катування, захоплення заручників тощо [7, с. 827- 828].

Відповідно до ухвалених змін за умови «відсутності об'єктивної можливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень» повноваження з судового контролю перебирає на себе прокурор [2, с. 14]. Про такі рішення прокурор за першої можливості повідомляє прокурора вищого рівня, а також суд, надаючи копії відповідних документів не пізніше ніж за 10 днів з дня повідомлення (ч. 3 ст. 615 КПК України). Оскільки ані форма, ані зміст такого повідомлення не визначені, то можна вважати, що воно здійснюється в довільній формі. Таким чином, ця норма має лише інформативний характер. Хоча насправду подібні дії мали б тягнути за собою певні юридичні наслідки, тоді необхідність такого повідомлення була б виправдана з позиції захисту прав і свобод людини.

У такому випадку виникає небезпека упередженості та зловживання повноваженнями відповідним керівником органу прокуратури [4, с. 1].

Чинний КПК України для виконання керівником органу прокуратури функції судового контролю в межах особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду передбачає наявність таких умов: 1) правовий режим воєнного стану; 2) відсутність об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених відповідними статтями КПК України; 3) наявність клопотання прокурора або клопотання слідчого за погодженням з прокурором; 4) винесена керівником органу прокуратури постанова, яка має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді (абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України) [1, с. 1].

Поняття *«відсутність об'єктивної можливості»* є відкритим текстом норми права, тобто вона не визначена текстуально, проте визначається правозастосовником у кожному конкретному випадку залежно від обставин. Водночас очевидно, що мова йде про пристосування до надзвичайних обставин задля забезпечення можливості здійснення правосуддя в умовах, що унеможливають функціонування судів на конкретній території. Причиною цього може бути як окупація, близькість до зони бойових дій, так і фізична непридатність приміщень, неповернення суддів з евакуації після деокупації територій тощо. Кожна конкретна ситуація обґрунтовується керівником відповідного органу прокуратури в постанові [2, с. 15].

Стосовно практичних наслідків, то якість «судового контролю» за дотриманням прав і свобод людини в кримінальному провадженні, що здійснюється прокурором, прямо впливає на забезпечення прав підозрюваного / обвинуваченого. За таких умов єдиною гарантією законності та обґрунтованості рішень, ухвалених у межах

особливого режиму досудового розслідування, залишається судове оцінювання правомірності застосування положень ст. 615 КПК України за результатами судового розгляду кримінального провадження при оцінюванні доказів у нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. Але частіше це питання професійності, компетентності, неупередженості прокурора. Масштабів застосування прокурорами відповідних положень ст. 615 КПК України станом на сьогодні невідомо. Хоча практика КДКП а також публікації в ЗМІ дають підстави вважати, що вона була присутня лише у 2022 році - все одно, масштаби проблеми невідомі [2, с. 16].

При цьому слушно акцентує Гловюк І.В. щодо участі інших учасників кримінального провадження: правило щодо «дистанційної участі» саме у КПК України у період воєнного стану поширено лише на захисника, про представників (потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження та інших) не згадується. При цьому відкритим залишається питання захисту конфіденційної інформації під час спілкування підозрюваного та захисника. Також є питання пропорційності в аспекті: визначення підстав залучення адвоката до участі у процесуальній дії дистанційно, ефективності захисту в умовах режиму відеоконференції, зважаючи на фактичне обмеження права конфіденційного спілкування та складнощі у погодженні правової позиції [3, с. 61-62].

Вдосконалення алгоритму реалізації заходів забезпечення кримінального провадження під час особливих періодів в частині суб'єктів кримінального провадження та їх повноважень включає наступні особливості: 1) делегування керівнику органу прокуратури

окремих повноважень слідчого судді щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження іншим суб'єктам: а) в чітко визначених випадках (перелік критеріїв), що не передбачають їх запровадження через призму оціночних суджень суб'єктів правозастосування; б) із забезпеченням подвійного контролю за відповідними рішеннями – відомчого (прокурор вищого рівня) та інституційного (суд); 2) для всіх учасників кримінального провадження (слідчого судді, прокурора, підозрюваного або обвинуваченого, захисника) запровадити можливість дистанційної участі в судовому розгляді клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження або ж запобіжного заходу; 3) забезпечення захисту конфіденційної інформації під час спілкування підозрюваного та захисника за допомогою технічних засобів у випадку їх дистанційної участі в судовому розгляді клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження або ж запобіжного заходу.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Аналіз законодавства у сфері обмежень права на приватність в умовах воєнного стану / Українська Гельсінська спілка з прав людини ; Міжнародний фонд «Відродження»; ЄС. Київ : Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2024. 46 с.

3. Гловюк І. В. Питання реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наук. семінару, 23 черв. 2022 р.; ЛьвДУВС. Львів, 2022. С. 57–63.

4. Крапивін Є. EDITORIAL: покладення функції судового контролю на прокурора: як обґрунтовується «відсутність об'єктивної можливості» його здійснення? JustTalk : [сайт]. URL: <https://justtalk.com.ua/post/editorial-pokladennya-funktsii-sudovogo-kontrolyu-na-prokurora-yak-obgruntovuetsya-vidсутnist-obektivnoi-mozhливosti-jogo-zdijsnennya>.

5. Неледва Н. В. Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану: огляд законодавчих новел. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 6 (47). С. 198–202.

6. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2019. 499 с.

7. Тertiшник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [15-те вид., допов. і перероб.]. Київ : Правова Єдність, 2018. 854 с.

**ІННОВАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ:**
Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 20 грудня 2024
р.) / відп. ред. К.А.Возняковська. Чернівці, 2024. 113 с.